

บทที่ 4

แนวคิดและการดำเนินงานนโยบายพัฒนาสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ในบทนี้จะทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดและการดำเนินงานนโยบายพัฒนา ทางด้านสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งแนวคิดในการพัฒนาสังคมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับอย่างมาก หรืออาจจะกล่าวได้ว่าแทบจะแยกไม่ออกจากนโยบายทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง กล่าวคือการรับนโยบายและการพัฒนาทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม และการใช้การปกครองแบบเผด็จการทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องหันมาให้ความสนใจในการปรับปรุงและดำเนินนโยบายเกี่ยวกับสังคมด้วย เพื่อทำให้เกิดความสอดคล้องและการรองรับซึ่งกันและกันระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอันจะมีผลในการพัฒนาของประเทศโดยรวม และส่งผลถึงความมีเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาล

แนวคิดในการพัฒนาทางด้านสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

การที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์รับเอาระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมมาใช้ในประเทศไทยจำเป็นต้องทำเองที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จะต้องทำการปรับเปลี่ยนสังคม โดยมีแนวคิดที่ "การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นหัวใจของงานปฏิวัติทั้งหมด" เพื่อให้เหมาะสมแก่ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่

ดังนั้นเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก้าวขึ้นสู่อำนาจในปี พ.ศ. 2501 จึงได้เริ่มทำการพัฒนาสังคมเพื่อรองรับกับระบบเศรษฐกิจ ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2504 ภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ได้แผ่ขยายเข้ามาจนเกิดความวุ่นวายในประเทศลาวทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จำเป็นต้องให้ความสนใจกับความมั่นคงภายในประเทศมากยิ่งขึ้น และความวุ่นวายในประเทศลาวที่กำลังถูกลัทธิคอมมิวนิสต์จากเวียดนามรุกราน ได้ส่งผลถึงนโยบายทางด้านสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์กล่าวคือ ได้มีการปรับเปลี่ยนจากการพัฒนาสังคมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจไปเป็นการพัฒนาสังคมเพื่อความมั่นคงของประเทศมากขึ้นโดยเฉพาะการเน้นการพัฒนาในภาคอีสานที่อยู่ในภาวะเป็นอันตราย จากลัทธิคอมมิวนิสต์

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ๑๙๖๓ ได้มีแนวความคิดในการพัฒนาสังคม
ใน 2 ทาง คือ

1. การพัฒนาทางด้านสังคมเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจ
2. การพัฒนาทางด้านสังคมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง

1. แนวความคิดในการพัฒนาสังคมเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจ งานพัฒนาทางด้าน
สังคมเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจที่จอมพลสฤษดิ์ ๑๙๖๓ เห็นว่าสมควรจะต้องทำโดยเร็ว
ที่สุดก็คือ การพัฒนาคน ทั้งทางด้านความคิด ความเป็นอยู่ ฯลฯ เพราะคนเป็นปัจจัยที่สำคัญ
ในการพัฒนาทุก ๆ ด้านของงานปฏิวัติ¹ ดังที่จอมพลสฤษดิ์ ๑๙๖๓ เคยกล่าวถึงความสำคัญ
ของ "คน" ในระบบเศรษฐกิจไว้ว่า

เมื่อเราจะดำเนินการเศรษฐกิจอย่าง เป็นสำ เป็นสัน จึงได้พบความบกพร่อง
อย่างสำคัญในเรื่องนี้ เราชักชวนให้นายทุนทั้งไทยและต่างประเทศมาลงทุน
สร้างอุตสาหกรรม ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ผู้มีความรู้ทางเทคนิค ช่างฝีมือ และคน
งานชั้นที่มีความรู้ที่หาได้ไม่เพียงพอ เราสามารถจะกู้เงินมาทำงานบำรุงประเทศ
แต่เราก็ขาดผู้มีความรู้ในการงาน จะคิดแผนการ โครงการ หรือ คิดอะไรไป
ลงท้ายก็ไปติดอยู่ที่ปัญหาเรื่องของคน การขาดเงิน เรามีทางกู้ยืมได้ชวนให้นาย
ทุนมาลงทุนได้ แต่การขาดคนไม่รู้ จะไปกู้ยืมมาคร²

¹สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์
๑๙๖๓ นายกรัฐมนตรีระยะ 3 ปี แห่งการบริหารของคณะรัฐมนตรี 10 กุมภาพันธ์
2502 ถึง 1 กุมภาพันธ์ 2505 (พระนคร : โรงพิมพ์สารบรรณทำเนียบนายกรัฐมนตรี,
2505)

²จอมพลสฤษดิ์ ๑๙๖๓ "คำกล่าวเปิดประชุมสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ
แห่งชาติ" 10 สิงหาคม 2502 ในประมวลสุนทรพจน์, หน้า 50

จากความสำคัญของ "คน" ต่อระบบเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์มุ่งการพัฒนาคนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ "คน" เป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาสังคมเพื่อระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในเรื่องของความคิด ประกอบกับจากเนื้อหาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกได้มีวัตถุประสงค์เบื้องต้นก็คือ การยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนไทย และการให้ประชาชนช่วยเหลือตนเอง³ ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ได้พยายามสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ให้กับประชาชน เช่น การปลูกฝังในเรื่องของการประกอบอาชีพ การศึกษาหาความรู้ การยกระดับความเป็นอยู่ของตนเอง รวมถึงการจัดระเบียบภายในสังคม จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ได้ให้ความสนใจ ดังจะเห็นจากคำพูดของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ที่ว่า

ท่านคงจะได้เห็น หรืออาจจะรู้สึกรำคาญที่ข้าพเจ้าสนใจในเรื่องพัฒนาการอยู่ทุกวันทุกเวลา ข้าพเจ้าทำในสิ่งที่เคยมีบางท่าน ทักท้วงว่า ไม้ซุงหน้าทีของนายกรัฐมนตรี เช่นการกวาดล้างการรักษา ความสะอาดของบ้านเมือง เรื่องถนนหนทาง ร้านตลาด แม่น้ำลำคลอง ความเป็นไปในหมู่บ้าน เรื่องสุขาภิบาลของประชาชน ข้าพเจ้าทราบในจังหวัดและอำเภอ เคยถูกข้าพเจ้าบ่นแม้ในเรื่องตั้งสิ่ววนที่ไม่เหมาะสม ไม้ถูกสุขลักษณะ แนนอนที่เดียว ข้าพเจ้าอาจจะจุกจิกมากเกินไป แต่ข้าพเจ้าก็ต้องสารภาพว่าเป็นหลักการ เป็นนิสัย หรือเป็นโรคอันหนึ่งของข้าพเจ้า ที่ไม่สามารถจะทนดูความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่สามารถจะเพิกเฉยต่อความเป็นอยู่ของราษฎร ข้าพเจ้าถือว่าการยกระดับความเป็นอยู่ของราษฎร เป็นยอดของงาน⁴

³สภาพพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ.2504-2509 ระยะเวลาที่สอง พ.ศ.2507-2509, (มกราคม 2507), หน้า 9

⁴จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ "สุนทรพจน์ในพิธีเปิดประชุมปฐมนิเทศก์งานพัฒนาการท้องถิ่น" 24 ตุลาคม 2503 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 254-255

นอกจากที่จอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์จะพยายามกล่อมเกลาคำความคิดของประชาชนซึ่งเป็นการเริ่มต้นในการพัฒนาสังคมแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์ได้จัดระเบียบภายในสังคม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่สมาชิกภายในสังคม ซึ่งการจัดระเบียบภายในสังคมนี้อาจจะยับยั้งมาเฉพาะปัญหาที่เป็นตัวอย่างของแนวคิดที่จอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์ต้องการถ่ายทอดให้ประชาชนรับรู้ คือ การประกอบอาชีพ ความมีระเบียบวินัย การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมการเคารพ เชื้อพ้องผู้มีอาวุโสกว่า เป็นต้น

แนวคิดในการพัฒนาสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์ดังกล่าวข้างต้น ส่วนแล้วแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้สังคมเป็นสังคมที่พัฒนาเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมโดยเริ่มการพัฒนาที่สมาชิกในสังคมเป็นอันดับแรก ดังจะได้ศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

2. แนวคิดในการพัฒนาทางด้านสังคมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง ดังได้กล่าวในบทที่ 2 แล้วว่า นโยบายสกัดกั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจให้แก่ประเทศไทย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีผลถึงนโยบายทางด้านสังคมด้วย โดยเฉพาะนโยบายพัฒนาสังคมเพื่อความมั่นคง สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านต่างๆ มาก โดยเฉพาะนโยบายพัฒนาสังคมเพื่อความมั่นคง สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านต่างๆ มากโดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาประเทศเพื่อป้องกันและต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นความตั้งใจของสหรัฐอเมริกาที่จะต่อต้านมิให้ลัทธิคอมมิวนิสต์ขยายเข้ามาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยเองก็มีความจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา และจากการเรียนรู้จากสถานการณ์ต่าง ๆ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2493 ทำให้รัฐบาลของไทยเห็นว่าการชี้ให้สหรัฐอเมริกาเห็นถึงความไม่ปลอดภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ จะทำให้ไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา และในที่สุดการได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ทำให้ไทยต้องคล้อยตามคำแนะนำของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในช่วงการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกที่นโยบายต่าง ๆ คล้อยตามไปทางสหรัฐอเมริกา มากกว่าในช่วงแรก ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2501 ที่จะ เป็นแนวคิดของจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์ เสียส่วนใหญ่ ประกอบกับสถานการณ์ในประเทศลาวทำให้รัฐบาลฝ่ายไทยต้องคำนึงถึงความมั่นคงของตนเองมากยิ่งขึ้น และทำให้เกิดความต้องการความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา

อย่างจริงจัง สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้การพัฒนาสังคม โดยเฉพาะสังคมในชนบทของจอมพลสฤษดิ์ ๒๒ ธันวาคมต้องคิดถึงเรื่องความมั่นคงทางยุทธศาสตร์เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณที่มีฐานทัพของอเมริกันตั้งอยู่ ทำให้ตัวกำหนดทางด้านยุทธศาสตร์มีความสำคัญ จึงมีผลต่อการดำเนินนโยบายการสนองตอบความจำเป็นโดยตรงของประชาชนซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม^๖ ที่มุ่งพัฒนาเพื่อเศรษฐกิจไปเป็นการพัฒนาเพื่อความมั่นคง ดังจะเห็นได้จาก การไปตรวจราชการครั้งแรก ๆ ของจอมพลสฤษดิ์ ๒๒ ธันวาคมก่อนเกิดควมวุ่นวายในประเทศเวลานั้น จอมพลสฤษดิ์ ๒๒ ธันวาคมไม่ได้มีการแสดงออกในเรื่องของความมั่นคงภายในเลย หากแต่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการยกระดับทางสังคมและสร้างฐานะโดยให้อาศัยการประกอบอาชีพเป็นหลัก โดยเฉพาะการมุ่งเน้นให้ทำมาหากินในอาชีพเกษตรกรรม ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ ๒๒ ธันวาคมในขณะออกตรวจเยี่ยมราษฎรในภาคอีสาน ในพ.ศ. ๒๕๐๓ ความว่า

"... ข้าพเจ้าขอร้องไห้ประชาชนในภาคนี้จึงมีความอดทน และขยันหมั่นเพียรต่องานในอาชีพของท่าน โดยปกติประชาชนในภาคนี้ย่อมมีความอดทนอยู่แล้ว เป็นปกติวิสัยตามธรรมชาติ ข้าพเจ้าขอเพิ่มให้ท่านอดทนขยันขันแข็งยิ่งขึ้น ขอให้ท่านระลึกถึงว่า การสร้างถนน สร้างครอบครัว สร้างอาชีพของตนและครอบครัวของเรา เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับมนุษยชาติ..."^๖

ภายหลังจากที่เหตุการณ์ในลาวตั้งเครียด จนทำให้จอมพลสฤษดิ์ ๒๒ ธันวาคมมองเห็นว่า การ "รัฐประหารในราชอาณาจักรลาว เป็นเรื่องที่ไม่เห็นชัดมาแต่ต้นว่าจะ เป็นภัยแก่ไทย โดยจะ

^๕ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, หน้า ๓๓๕ .

^๖จอมพลสฤษดิ์ ๒๒ ธันวาคม "คำปราศรัยแต่ที่เมืองลาวอีสาน" ๔ เมษายน ๒๕๐๓ ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า ๖๐-๖๑ .

เปิดทางให้คอมมิวนิสต์เข้ามา"⁷ จากความกังวลนี้จึงทำให้นโยบายการพัฒนาสังคมในความคิดของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์เปลี่ยนแปลงไป ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ใน พ.ศ. 2503 ความว่า

"...รัฐบาลนี้จึงตัดสินใจแน่วแน่ ที่จะต่อต้านการกระทำของคอมมิวนิสต์อย่าง เข้มแข็ง ด้วยกฎอัยการศึก ด้วยอำนาจปฎิวัติ ซึ่งยังมีอยู่ในมาตรา 17 แห่ง รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร และด้วยกำลังทุกสถานที่รัฐบาลมีอยู่ในมือ เพื่อรักษาไว้ซึ่งประเทศชาติ และสวัสดิภาพของประชาชน..."⁸

จะเห็นได้ว่าอันตรายจากภัยของลัทธิคอมมิวนิสต์ ทำให้นโยบายการพัฒนาสังคมของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์เปลี่ยนแปลงไปเป็นการพัฒนาสังคมเพื่อความมั่นคง โดยเฉพาะในพื้นที่ท้องถื่นทุรกันดาร ซึ่งนโยบายการพัฒนาชนบทนี้ได้รับริเริ่มอย่างจริงจังในสมัยนี้นั้นเอง โดยรัฐบาลได้ทำการพัฒนาสังคมในชนบทเพื่อทำให้ประชาชนในชนบทมีการเป็นอยู่ที่ดี และมีความสุขทั่วถึงกัน เพื่อระดมน้ำวจิตใจของประชาชนให้มีความผูกพัน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับรัฐบาล ซึ่งวิธีนี้จะระดมความมั่นคงมาสู่รัฐบาลในที่สุด

การดำเนินนโยบายพัฒนาทางด้านสังคมเพื่อระบบเศรษฐกิจ

จอมพลสฤษดิ์ รัชต์มีความเห็นว่า การที่จะพัฒนาประเทศได้จะต้องเริ่มจากการพัฒนาคนก่อน ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ รัชต์มุ่งหวังให้ประชาชนมีความรู้และคำนิยมทางสังคมที่ดีเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยที่จอมพลสฤษดิ์ รัชต์ มีการจัดมาตรการดำเนินงานดังนี้

⁷จอมพลสฤษดิ์ รัชต์ "รื้อวาทในพิธีปิดการศึกษาของวิทยาลัยการทัพบก ชุดที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2503" 7 พฤศจิกายน 2503 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 253

⁸จอมพลสฤษดิ์ รัชต์ "แถลงการณ์ของรัฐบาลเรื่องความเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ ในประเทศไทย" ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 155

1. การจัดการศึกษา

คณะปฏิวัติซึ่งนำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีความเห็นว่า งานพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานปฏิวัตินั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบุคคลในสังคมให้ดีขึ้น มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนในสังคมเปลี่ยนแปลง เช่นนี้ก็คื การศึกษา ดังที่หลวงวิจิตรวาทการในฐานะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (ตามตำแหน่ง ปลัดบัญชาการ) ได้กล่าวไว้ว่า

งานปฏิวัตินั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ส่วนรัฐประหารเป็นแต่เพียงการเปลี่ยนมือผู้กุมอำนาจเท่านั้น ความสำคัญของเรื่องมนุษยปฏิวัตินั้นอยู่ที่ "คน" ประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับความเสียหายจากภัยสงครามอย่างหนัก แต่สามารถฟื้นตัวได้ มีความเข้มแข็งในทางเศรษฐกิจภายในระยะเวลาอันสั้น ก็เนื่องจากคนของเขาดี สำหรับ ประเทศไทยเรา คนยังไม่พร้อมจึงต้องส่งเสริมการศึกษาให้ถึงขนาด⁹

จากความสำคัญของการศึกษาดังที่หลวงวิจิตรวาทการได้ชี้ให้เห็นไว้นั้น ได้มีการนำนโยบายด้านการศึกษาอยู่ในนโยบายของคณะรัฐบาล ภายใต้การบริหารงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันมี มล.ปิ่น มาลากุลเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ในเรื่องของการศึกษาได้กล่าวไว้ว่า

รัฐบาลนี้จะได้สนใจเป็นพิเศษในการศึกษาของเยาวชน ซึ่งจะได้เป็นกำลังสำคัญของชาติในวันหน้า โดยจะได้ดำเนิการให้เยาวชนได้รับทั้งวิทยาการ และจริยศึกษาควบคู่กันไป จะได้จัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้นเพื่อวางโครงการการศึกษาให้เป็นโครงการถาวร เหมาะสมแก่ความจำเป็นของชาติ และสอดคล้อง

⁹หลวงวิจิตรวาทการ , "การบรรยายการประชุมปลัดจังหวัดและนายอำเภอทั่วราชอาณาจักร" , ในรัฐสภาสาร 78 (2 เมษายน 2502) , 105-112.

คล้องกับรูปของการปกครองประเทศ จะเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยรัฐบาลถือหลักว่าจะเพียงแต่ควบคุมให้เป็นไปตามโครงการศึกษาของชาติ และ ให้ความอนุเคราะห์ตามความจำเป็น¹⁰

และในส่วนของจอมพลสฤษดิ์ ธรรมนูญเองก็ให้ความสำคัญ และมุ่งที่จะทำการพัฒนาปรับปรุงการศึกษาด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำปราศรัยในการเดินทางไปเปิดการประชุมสามัญคุรุสภาในปี พ.ศ. 2502 ตอนหนึ่งว่า "ในวาระแรกที่ทำกรปฏิบัติข้าพเจ้าก็ได้ประกาศว่า งานปรับปรุงการศึกษเป็นจุดประสงค์ยิ่งใหญ่ เรื่องหนึ่งของข้าพเจ้า การศึกษามีความสำคัญเทียบเท่าเศรษฐกิจ และการปกครองซึ่งรัฐบาลของข้าพเจ้าจะทำการปรับปรุงด้วยความพากเพียรพยายาม"¹¹ ยิ่งในสมัยของการพัฒนาด้วยแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธรรมนูญยิ่งเห็นความสำคัญของการศึกษาว่าควรจะทำกรพัฒนาควบคู่ไปกับแผนการ เศรษฐกิจ เพื่อให้นโยบายทั้งสองสอดคล้อง รองรับกันและกัน โดยที่จอมพลสฤษดิ์ ธรรมนูญได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการที่ การศึกษากับแผนเศรษฐกิจไม่สอดคล้องกันว่า

¹⁰รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์ , "นโยบายรัฐบาลไทย 2475-2519". เอกสารประกอบการศึกษาของแผนก วิชารัฐศาสนศาสตร์ ลำดับที่ 2 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป. , หน้า 143-144

¹¹จอมพลสฤษดิ์ ธรรมนูญ , "คำปราศรัยในการเปิดประชุมสามัญคุรุสภา ประจำปี 2502" 12 พฤษภาคม 2502 ใน ประมวลสุนทรพจน์ , หน้า 27

ความผิดพลาดบกพร่องอย่างหนึ่งของเราในกาลที่ล่วงแล้วมา คือ เราไม่เคยมีแผนการเศรษฐกิจเมื่อเราไม่รู้ว่าจะจัดการเศรษฐกิจของเราไปในรูปใดให้เป็นขั้นตอนอย่างไร ทางด้านการศึกษาที่ไม่สามารถจะวางแผนการศึกษา ให้สอดคล้องกลมกลืนกับเศรษฐกิจ การบำรุง การศึกษากับการบำรุงเศรษฐกิจต่างฝ่ายต่างทำ โดยไม่เคยนัดหมายหรือปรึกษากันว่าจะทำอย่างไร ประกอบทั้งการอบรมให้ประชาชนของเรา มีวินัย มีคุณธรรมไม่เพียงพอเราจึงจะต้องประสบความยากลำบากอยู่จนกระทั่งเวลานี้"¹²

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาการศึกษาและเศรษฐกิจควบคู่กันไป โดยเฉพาะการที่การศึกษาจะทำให้คนพร้อมที่จะมีชีวิตที่เข้ากับระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ดังนั้นรัฐบาลสมัยพัฒนาจึงได้ทำการพัฒนาปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีคุณภาพ เพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจ ดังที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้กล่าวไว้ว่า

ข้าพเจ้าจึงได้บากบั่นที่จะสร้างแผนการเศรษฐกิจ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ให้รู้แน่ๆว่าเราจะทำอะไรบ้างในทางเศรษฐกิจ แล้วทางการศึกษาจะได้วางแผนการศึกษาแก่พลเมือง ให้สอดคล้องต้องกัน เพื่อให้คนของเรามีสมรรถภาพที่จะรับภาระการงานตามแผนการเศรษฐกิจ เมื่อเราทำงานด้วยความกลมกลืนอย่างนี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าในเวลาอีก 5 หรือ 6 ปี เราจะแก้ปัญหาเรื่องการขาดคนลงได้เป็นอันมาก¹³

จะเห็นได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีจุดประสงค์ในการพัฒนาสังคมโดยเริ่มจากการพัฒนาด้านการศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการเตรียมคนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม

¹² เรื่องเดียวกัน

¹³ เรื่องเดียวกัน

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์สั่งดำเนินนโยบายการศึกษาเสียใหม่ โดยมีการตราพระราชบัญญัติสภาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2502 ขึ้น เพื่อปรับปรุงแผนการศึกษาแห่งชาติเสียใหม่ นอกจากนั้นยังได้รื้อมหาวิทยาลัยจากกระทรวงต่าง ๆ มาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ตามประกาศพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2502 การกระทำดังกล่าวมีผลให้การศึกษาชาติในทุกระดับอยู่ภายใต้การควบคุมของสำนักนายกรัฐมนตรี อีกทั้งการวางแผนการศึกษาแห่งชาติและโครงการการศึกษา ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของสภาการศึกษาแห่งชาติในเวลานั้นก็ดำเนินการไปภายใต้การควบคุมของคณะปฏิวัติ ดังนั้นงานด้านการศึกษาทั้งหมดจึงตกอยู่กับคณะปฏิวัติ และงานด้านต่าง ๆ ของคณะปฏิวัติ เกี่ยวกับการศึกษามีดังนี้ คือ

การวางแผนการศึกษา

คณะปฏิวัติได้ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติในวันที่ 20 ตุลาคม 2503 ซึ่งแผนดังกล่าวมีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ให้เด็กทุกคนได้ศึกษาจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ซึ่งการยกระดับการศึกษาของพลเมืองให้สูงขึ้นนี้ ทำให้เกิดผลดีต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ตามความคิดของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ดังจะเห็นได้จากคำพูดของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ความว่า

สิ่งที่เรียกว่า เป็นความก้าวหน้าในการศึกษาจากแผนการศึกษาใหม่นี้ คงได้แก่ การเพิ่มจำนวนปีการศึกษาชั้นบังคับเพิ่มขึ้นจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นชั้นมัธยมปีที่ 3 ที่ตามแผนการศึกษาใหม่นี้จะเรียกว่า ส.7 ซึ่งเป็นพัฒนาการทางการศึกษาที่น่าพอใจที่สุด เพราะการศึกษาชั้นบังคับที่ใช้อยู่ก่อน อ่อนคุณภาพและคุณภาพดีจนประชาชนที่ได้รับการศึกษาชั้นนี้ แทบจะดำรงชีวิตอยู่ไม่ได้อย่างราบรื่นเท่าที่ควรจะมี¹⁴

¹⁴ สยามนิกร (21 กุมภาพันธ์ 2503)

2. ขยายอาชีวศึกษาอาจจัดได้ว่าการศึกษาในรูปแบบการอาชีวศึกษานั้นมีความจาเป็นต่อระบบเศรษฐกิจมาก เพราะจะเป็นแนวทางโดยตรงในการประกอบอาชีพ แต่ในช่วงเวลานั้น ประชาชนมีความนิยมที่จะเรียนต่อในสายวิชาการมากกว่า ดังนั้นเพื่อเป็นการจัดสังคมเพื่อรองรับกับระบบเศรษฐกิจ คณะปฏิวัติจึงต้องให้ความสำคัญกับการอาชีวศึกษา หรือสายอาชีพมากกว่าสายวิชาการ ดังนั้นในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2503 จึงยกเลิกมัธยมวิสามัญซึ่งเน้นวิชาการ ให้เหลือเพียงมัธยมสายสามัญศึกษากับสายอาชีพ นอกจากนี้แผนการศึกษาชาติยังได้สอดแทรกวิชาอาชีพไว้ในการศึกษาทุกระดับเพื่อให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษานแต่ละประโยคมีความคุ้นเคยกับการใช้มือในการทำงาน อันเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพ¹⁵ จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้อาศัยแผนการศึกษาในการจัดคนเพื่อเข้าสู่ระบบการทำงานตามระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่จะกำลังเติบโตในสังคมไทย

3. มุ่งหมายที่จะให้เฟื่องเต็งในเรื่องศีลธรรม โดยจะมีการเน้นเรื่องศีลธรรมเพิ่มขึ้น โดยให้ความหมายของ "จริยศึกษา" ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในหลักการศึกษาดกต่างไปจากแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 กล่าวคือ ในแผนการศึกษาชาติฉบับเดิมจะกล่าวว่ "จริยศึกษาให้วิวัฒนาการอันดีงามเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน" ส่วนในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2503 กล่าวไว้ว่า "จริยศึกษาให้มีศีลธรรม และวัฒนธรรม มีหิริธอติปะะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน" จึงเห็นได้ว่าแผนหลังนี้ได้มุ่งเน้นการประพฤติตนตามแนวศีลธรรมเพิ่มขึ้นกว่าเดิม¹⁶ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะมีความพยายามที่จะแก้ปัญหาความประพฤติของเยาวชนในสังคมขณะนั้น กล่าวคือ การที่เด็กได้เดินทางเข้ามาศึกษาในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการ

¹⁴สยามนิกร (21 กุมภาพันธ์ 2503)

¹⁵บรรดดู หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, "จดหมายเหตุรายวันเมื่อไปตรวจราชการภาคใต้", วารสารจันทร์เกษม (10 มกราคม 2499) ; 11

¹⁶อ้างใน วัชรินทร์ มัสเจริญ, "แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลตาทางการเมืองในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : ศึกษากรณีความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 86-87.

4. ำห้มีความเข้าใจว่า สวมชิกของสังคมย่อมมีหน้าที่อำนวยประโยชน์ให้แก่สังคมตามวิถีทางของเขา สอนำให้เด็กรู้จักเคารพสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจและฐานะทางสังคมของบุคคลนั้น

5 ำห้มีความรู้ ความเข้าใจ ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับระบอบการปกครองในปัจจุบัน

6. ำห้รู้จักสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบซึ่งพลเมืองแต่ละคนพึงมีต่อสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะในเรื่องความมั่นคงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติ

7. ำห้มีความรู้ ความเข้าใจ ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการผลิต การบริโภค และการสงวนทรัพยากรของสังคม

8. ำห้รู้จักเหตุผล รู้จักประเมินผล ยอมรับหลักการและกระบวนการที่ถูกต้องในการแก้ปัญหา

จากหลักสูตรดังกล่าวเป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าวิชาสังคมมีส่วนในการกล่อมเกลาความคิดของประชาชน นับตั้งแต่การสอนให้เด็กเข้ากับสังคม โดยซาบซึ้งและภูมิใจในความเป็นชาติซึ่งทำให้เกิดความสามัคคี สอนำให้เด็กอยู่ในวัฒนธรรมของไทย และอยู่ในกรอบของศีลธรรม ซึ่งจะเป็แรงชักจูงไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอทาง สอนำให้เด็กรู้จักเคารพ เชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า ตลอดจนรวมถึง ำห้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง รู้จักการผลิต การบริโภคและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

โดยเฉพาะในหลักสูตรแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการประกอบอาชีพและการส่งเสริมอาชีพของคนไทย เช่น การสหกรณ์และการอุตสาหกรรมในครอบครัว รายได้รายจ่ายของครอบครัว ของท้องถิ่น และของประเทศ ความมัธยัสถ์การออมทรัพย์ ธนาคารออมสิน อาชีพต่าง ๆ และการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้ได้อยู่ในวิชาหน้าที่พลเมืองของนักเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ และจะสังเกตได้ว่าเนื้อหาวิชาเหล่านี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายให้เกิดการพัฒนาคนไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนมีจิตสำนึกในการประกอบอาชีพ ดังจะดูได้จากกรชี้แจงนโยบายของรัฐบาลความว่า

ขาดความดูแลเอาใจใส่จึงถูกชักจูงไปในทางที่ผิด มีการเที่ยวเตร่ดูภาพยนตร์ เที่ยวในสถานบันเทิงต่าง ๆ หรือจับกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผิดศีลธรรมหรือรบกวนผู้อื่นดังนั้นการศึกษาสามารถที่จะช่วยแก้และป้องกันปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้ด้วยการสั่งสอนเรื่องศีลธรรม

1.2 หลักสูตรการศึกษา

นอกจากแผนการศึกษาแล้ว เรื่องของหลักสูตรการศึกษาก็มีความสำคัญต่อการพัฒนาคนเป็นอย่างมาก เพราะเนื้อหาของหลักสูตรจะเป็นสื่อที่ดีในการกล่อมเกลาความคิดของประชาชนให้เป็นไปตามแนวทางที่รัฐบาลต้องการ ดังได้กล่าวตั้งแต่ต้นแล้วว่า เรื่องการศึกษานั้นอำนาจทั้งหลายได้ตกอยู่ที่สำนักนายกรัฐมนตรีหรือที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดังนั้นการศึกษาโดยเฉพาะหลักสูตรจึงถูกเขียนโดยต้องการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และคณะปฏิวัติ ในสาระของหลักสูตรวิชาทั้งหมดแล้ว หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาเป็นหลักสูตรที่มีความสำคัญในการกล่อมเกลาประชาชนมากที่สุด เพราะเป็นวิชาที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณสมบัติของพลเมืองที่รัฐต้องการคือมี ความรู้ ความสามารถ พอที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสามารถ และมีประสิทธิภาพในทางเศรษฐกิจ เป็นคนดีมีศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของรัฐบาล ซึ่งจะดูได้จากจุดมุ่งหมายหลักสูตรสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาที่ดังนี้¹⁷

1. ให้มีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม
2. ให้มีความรู้และให้รู้สึกซาบซึ้งในความเป็นมาในทางการเมือง ทางสังคม และทางวัฒนธรรม ซึ่งชนแต่ละชาติได้สร้างสมกันมาตามประวัติศาสตร์ของชาตินั้น ๆ
3. ให้ยอมรับคุณค่าในทางศีลธรรมและวัฒนธรรม และยอมปฏิบัติตามด้วยความจริงใจ

¹⁷ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช

โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ รัฐบาลกำลังส่งเสริมการเกษตร การอุตสาหกรรม การค้า ได้มีการตัดถนนหนทางเชื่อมต่อระหว่าง อำเภอ จังหวัด จัดสร้างเขื่อน ทามบักน้ำเพื่อช่วยในการเกษตร ได้วางโครงการจัดตั้งโรงไฟฟ้า เพื่อการ อุตสาหกรรมต่าง ๆ เพื่อหาทางให้ประชาชนได้ประกอบอาชีพ ยกฐานะพลเมือง และฐานะ ประเทศให้สูงขึ้น นักเรียนจึงควรได้เตรียมตัวไว้เพื่ออาชีพอย่างใด อย่างหนึ่ง¹⁸

ในเรื่องของการปลูกฝังให้นักเรียนรักและเห็นความสำคัญของการทำงานนั้น ได้ชี้ให้นักเรียนเห็นว่าการทำงานจะทำให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยผลตอบแทนของการทำงานก็คือ ปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และสิ่งตอบแทนที่สำคัญของ การทำงานในช่วงเวลานั้นก็คือ เงิน ตามคำนิยมที่กล่าวว่า "งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข"¹⁹

นอกจากรัฐบาลจะชี้ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของระบบเงินตราแล้ว รัฐบาล ยังมุ่งหวังที่จะให้เกิดการระดมทุนภายในประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ โดยตรง ซึ่งแนวคิดนี้ของรัฐบาลได้แทรกอยู่ในแบบเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย วิชาหน้าที่ พลเมืองที่ว่า

สำหรับประเทศที่ต้องการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ จะพบว่าต้องทำการสะสม ทุนในอัตราที่สูง...ประเทศที่กำลังเร่งพัฒนา การเศรษฐกิจ เช่นประเทศไทย เป็นต้น อาจจะต้องทำการสะสมทุนหรือลงทุนในปีหนึ่ง ๆ เป็นมูลค่าไม่น้อยกว่า 15-25 ของรายได้ประชาชาติ²⁰

¹⁸กระทรวงศึกษาธิการ, แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาหน้าที่พลเมืองประโยค มัธยมศึกษาตอนปลาย (พระนคร !จุรัสภา ,2512), หน้า15

¹⁹เอื้อ บุษปะเกศ หงสกุล, แบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2504), หน้า 9.

²⁰วัชรินทร์ มัสเจริญ, แบบเรียนสังคมศึกษา..., หน้า 170.

แบบเรียนได้สร้างค่านิยมมาให้คนในสังคมไทยเป็นผู้ที่รู้จักการใช้จ่ายเงินคือ ใช้จ่ายเฉพาะในสิ่งที่จำเป็น โดยเริ่มจากตนเองและภายในครอบครัว หลังจากการใช้จ่ายที่จำเป็นแล้วว่าได้มีการสนับสนุนให้มีการเก็บออม ซึ่งนับได้ว่าการสะสมทุนเพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล ในแบบเรียนจะถูกฝังให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการผลิตทางการเกษตร เท่า ๆ กับการประกอบอาชีพอื่น ทั้งนี้เพราะการผลิตเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการเติบโตของระบบเศรษฐกิจ และสื่อที่สำคัญในการถ่ายทอดความคิดนี้คือ วิชาภูมิศาสตร์ซึ่งจะให้ความรู้ ความเข้าใจในการเพิ่มผลผลิตในภาคเกษตรกรรม เช่น การแนะนำพืชเศรษฐกิจที่สามารถปลูกได้ แนะนำวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้าช่วยการแนะนำแนวทางดังกล่าวทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม จากเนื้อหาในแบบเรียนดังกล่าวนี้ทำให้สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมโดยมุ่งไปที่การพัฒนาคนผ่านทางสื่อแบบเรียน มีความมุ่งหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยเช่นกันและต้องเลือกการใช้จ่ายผ่านทางแบบเรียนเป็นเพราะแบบเรียนจะเป็นสื่อที่ถ่ายทอดนโยบายของรัฐบาลมาโดยตลอดโดยที่ระบบการศึกษาก็มักจะถูกควบคุมโดยกลไกของรัฐ²¹

1.3 การจัดการศึกษาของกรมอาชีวศึกษา

กรมอาชีวศึกษาได้ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2484¹ ซึ่งวิชาที่สอนจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการประกอบอาชีพ ซึ่งได้รับความสนใจจากบรรดานักเรียนมากขึ้น ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

²¹วิทย์ วิศทเวทย์ , ปรัชญาการศึกษาไทย พ.ศ. 2411-2475 (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี , 2526) , หน้า 2

ตารางที่ 4-1 สถิติจำนวนนักเรียนของโรงเรียนอาชีวศึกษาทุกประเภท แยกเป็นรายปี

พ.ศ.	จำนวนนักเรียน		
	ชาย	หญิง	รวม
2499	33,705	14,611	48,316
2500	40,362	16,980	57,342
2501	46,485	17,437	63,922
2502	46,692	20,209	65,901
2503	43,479	19,827	63,309

ที่มา : แถลงข่าวอาชีวศึกษา ฉบับพิเศษ : 11-16 18 สิงหาคม 2499
และรวบรวมจากรายงานการศึกษา พ.ศ. 2499-2503

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นถึง จำนวนนักเรียนของโรงเรียนอาชีวได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยถึงปีละประมาณ 10,000 คน นับตั้งแต่ปี 2501 ที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรีแสดงว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ความสำคัญกับการศึกษาแบบอาชีวศึกษามาก

การส่งเสริมการพาณิชย์กรรมนั้น เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ต้องการแรงงานที่จะช่วยในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้กว้างขวางออกไป ดังนั้นจึงแทรกการศึกษาด้านพาณิชย์การซึ่งเป็นการศึกษาแบบอาชีว เข้ามาควบคู่กับการศึกษาสายสามัญทั่วไป เพื่อให้นักเรียนได้เล่าเรียนอีกสายหนึ่ง ซึ่งรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการเรียนดังกล่าวโดยทุ่มงบประมาณสนับสนุนอย่างมาก ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4-2 แสดงงบประมาณของกองโรงเรียนพาณิชย์และอุตสาหกรรม
พ.ศ. 2504-2508

พ.ศ.	จำนวนงบประมาณ (ล้านบาท)
2504	69,769,918
2505	109,982,100
2506	122,555,500
2507	200,511,700
2508	358,855,700

ที่มา : สรุปรวมจาก กรมวิชาการ กองการวิจัย กระทรวงศึกษาธิการ
สถิติการศึกษานักศึกษา 2503-2513

จากทั้งหมดพอสรุปได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์มั่ง เน้นการพัฒนาสังคม โดยให้การศึกษาร่วมช่วย ซึ่งการศึกษาสายสามัญจะช่วยส่งเสริมค่านิยมในเรื่องของการประพฤติตนให้เป็นคนดีของสังคม และการศึกษาแบบอาชีวศึกษา ช่วยส่งเสริมค่านิยมในเรื่องการประกอบอาชีพเพราะเน้นการสอนที่จะนำไปประกอบอาชีพได้ และในทุกชั้นที่จบการศึกษาจะระบุไว้ชัดเจนว่า "จบประโยคที่ฟังประกอบอาชีพได้ 22 แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อใช้เป็นพื้นฐานให้กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

2. การจัดระเบียบภายในสังคม

จอมพลสฤษดิ์ รัชต์ตระหนักดีว่าการที่ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่รับเข้ามาใหม่จะเจริญเติบโตได้นั้น จะต้องมียุคที่สงบเรียบร้อย ไม่มีปัญหาใด ๆ ที่จะกระทบกระเทือนถึงระบบเศรษฐกิจ เช่น ไม่มีบุคคลที่ก่อความสงบสุขของผู้ที่เข้ามาหากิน ภายในสังคมมีแต่บุคคลที่ประกอบสัมมาอาชีพ ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ รัชต์จึงได้ทำการจัดระเบียบภายในสังคมไทยขึ้นมาใหม่ตามความคิดของตนดังนี้

2.1 การรักษาความสะอาด

จอมพลสฤษดิ์ รัชต์ได้ให้ความสำคัญกับความสะอาดของบ้านเมืองมากซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากลักษณะนิสัยส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์เองที่เป็นบุคคลที่รักความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยมาแต่เดิม ทำให้จอมพลสฤษดิ์ รัชต์มีความเชื่อว่า ความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองย่อมหมายถึงคนในเมืองนั้นมีความเจริญแล้ว ดังจะดูได้จากคำพูดของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ ในการกล่าวเปิดการประชุมปลัดจังหวัดและนายอำเภอทั่วราชอาณาจักร ความว่า

"เราพูดกันมากถึงความเจริญ ความเป็นอารยะและวัฒนธรรม เราพูดกันว่าเมืองนั้นเจริญกว่าเมืองนี้ ประเทศนั้นเป็นอารยะมากกว่าประเทศนี้ คนชาตินั้นมีวัฒนธรรมมากกว่าชาตินี้เราเอาอะไรเป็นเครื่องวัด ข้าพเจ้าคิดว่าเครื่องวัดหรือหลักวินัยอันแน่นอนที่สุดคือ ความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ประเทศที่เจริญย่อมสนใจเป็นพิเศษในการรักษาความสะอาด เพราะเป็นความจำเป็นสำหรับรักษาสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่อันดีของพลเมือง"²³

จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ มีความคิดว่าการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในสังคม จะทำให้ประเทศชาติเจริญทัดเทียมประเทศอื่น ๆ

²³จอมพลสฤษดิ์ รัชต์ "คำกล่าวเปิดการประชุมปลัดจังหวัดและนายอำเภอทั่วราชอาณาจักร" 27 เมษายน 2502 ในประมวลสุนทรพจน์, หน้า 8

และจากคำกล่าวข้างต้นทำให้เห็นแนวคิดของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์อีกประการหนึ่งว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เห็นว่าการรักษาความสะอาดยังคงจะนำมาซึ่งสุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชน และการที่ประเทศไทยมีสมาชิกในประชาคมที่มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง ยังจะส่งผลในการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจที่ต้องการกำลังแรงงานที่สมบูรณ์ แข็งแรงสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่ ดังนั้นเรื่องสุขภาพอนามัยและความสะอาดจึงเป็นสิ่งคู่กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประกอบกับในด้านภายนอกแล้ว การที่สังคมมีระเบียบเรียบร้อย เป็นสังคมที่น่าอยู่ย่อมทำให้ประชาชนมีภาวะจิตใจที่ดี ไม่เสื่อมทรามซึ่งเป็นผลดีต่อการเกิดความคิดและทัศนคติที่ดี เพื่อพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จึงมีมาตรการให้ทำการกวาดถนนบ่อยครั้ง จัดสุนัขกลางถนน²⁴ จับและปรับผู้ที่ทิ้งสิ่งปฏิกูลตามถนน สั่งการให้เจ้าหน้าที่ทำการปราบปรามบ้านเรือนต่างๆ ที่ตากผ้าไว้ตามระเบียบ และปลูกต้นไม้ไว้อย่างใหม่เรียบร้อย²⁵ ให้เจ้าหน้าที่เทศบาลทาสวนและสร้างน้ำพุขึ้นตามถนนหลวง เพื่อความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จึงได้มอบนโยบายแก่ผู้นำท้องถิ่นในการอบรมพลเมืองให้รักษาความสะอาด และเพื่อความเรียบร้อยในสังคม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้สั่งให้ทางเทศบาลเกิดศูนย์การค้าเพิ่มขึ้น²⁶ หลังจากได้ออกตรวจตลาดผลไม้ และได้พูดคุยกับพ่อค้าเหล่านั้น รวมถึงเห็นสภาพอันไม่เป็นระเบียบของพ่อค้าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เคยได้ออกตรวจเยี่ยมตลาดที่จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อได้เห็นสภาพของตลาดดังกล่าวแล้วจึงได้สั่งให้ทางเทศบาล สร้างตลาดผักสดขึ้นใหม่ โดยกำหนดสถานที่ สร้างในบริเวณ ตลาดซอย 3²⁷ จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้ความสนใจกับเรื่องของความสะอาดซึ่งจะเป็นทางหนึ่งที่ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดูดีขึ้น

²⁴สยามรัฐ (9 มีนาคม 2503)

²⁵สยามรัฐ (10 มิถุนายน 2503)

²⁶สยามรัฐ (18 กรกฎาคม 2506)

²⁷ไทยรัฐ (4 มิถุนายน 2504)

2.2 การปราบปรามอันธพาล

ในเรื่องเกี่ยวกับอันธพาลนี้ ได้มีเหตุการณ์ปรากฏให้เห็นแต่ในอดีตว่าจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ มีความประสงค์ที่จะปราบปรามอันธพาล ซึ่งในขณะนั้นจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ยังคงเป็นทหารตำแหน่งนายร้อยตรี ได้มีคำสั่งให้ทำการปราบอันธพาลซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ ได้ปราบปรามรวมถึงลงโทษด้วยการยิงและฆ่าอันธพาลระดับหัวหน้าเป็นจำนวนสามคนที่สนามเป้าพระนคร²⁸

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีความพยายามที่จะจัดตั้งกรมให้ดีขึ้นเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์เห็นว่าอันธพาลจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่สร้างความเดือดร้อนมาสู่สังคม เพราะอันธพาลเที่ยวขู่เข็ญ ทำความเดือดร้อนรำคาญ ทำลายความสงบสุขของประชาชน ทำตนเสมือนหนึ่งว่าอยู่เหนือกฎหมาย ดังที่จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์กล่าวว่า อันธพาลนั้น "เป็นสิ่งโสโครกครคร้ายอีกประการหนึ่งของบ้านเมือง"²⁹ นอกจากนี้อันธพาลยังเป็นแบบอย่างของค่านิยมที่ไม่ดีให้แก่สมาชิกในสังคม คือเป็นผู้ที่ไม่เอาชีวิตรับหลักที่มั่นคง แน่นอน ได้แต่ทำความวุ่นวายให้กับสังคม ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์จึงได้มีการจับกุม ฆาตล้างผู้ที่เป็นอันธพาลอย่างมาก ดังที่ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21 เน้นว่าการขจัดพวกอันธพาลออกไปให้หมดสิ้นนั้นเป็นหนทางเดียวที่จะช่วยส่งเสริมความผาสุกของราษฎร³⁰ และทำให้คนมีคุณภาพมากขึ้น

จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์เห็นว่า การทำตัวเป็นอันธพาลนั้น เป็นค่านิยมที่ไม่ดี ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่นที่ประกอบอาชีพอย่างสุจริต ดังนั้นการเป็นอันธพาลจึงขัดกับค่านิยมที่รัฐบาลได้พยายามปลูกฝังให้ประชาชนประกอบอาชีพ และการเป็นอันธพาลก็ได้เป็นตัวอย่างที่เลวของการมีความคิดที่ผิด ๆ ซึ่งขัดกับความต้องการของสังคม ดังที่จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

²⁸ไทยน้อย (นามแฝง) และรุ่งโรจน์ ฒ นคร, นายกรัฐมนตรีคนที่ 11 กับสามผู้บัญชาปฏิวัติ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพร่พิทยา, 2507), หน้า 16.

²⁹จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์, "คำปราศรัยในวชิชาติ" 24 มิถุนายน 2502 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 41.

³⁰ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21 (2 พฤศจิกายน 2501)

ข้าพเจ้าได้ตรวจดูประวัติของผู้ที่ถูกจับกุมขังในข้อหาเรื่องอันธพาล ก็แลเห็นชัดว่าไม่ใช่เพราะความยากจนจนแค่นั้น ไม่ใช่เพราะไม่มีทางจะทำมาหากิน ตรงกันข้าม อดมากเป็นคนมีงานมีทางประกอบอาชีพ มีทรัพย์ ตลอดถึงมีที่ดินสามารถจะครองชีพโดยสุจริตไม่ต้องทำอะไรเดือดร้อนให้แก่ใคร แต่เหตุใดจึงมาเป็นอันธพาล มูลเหตุอันหนึ่งที่ข้าพเจ้าแลเห็นคือความต้องการที่จะสร้างควมใหญ่ ความโตให้แก่ตัวเองในทางที่ไม่ชอบธรรม อยากจะให้คนเกรงขามว่าเป็นนักเลงโต อยากจะให้คนหวาดกลัวด้วยการลอบกระทำร้าย ชูเชิงชูอำนาจมืด³¹

จะเห็นได้ว่า การเป็นอันธพาลในสมัยนั้นตามความคิดของจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์เป็นการมีความคิดและค่านิยมที่ผิด จนทำให้สังคมเดือดร้อน วุ่นวาย จนจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ต้องหาทางแก้ไขค่านิยมเหล่านี้เสีย โดยการสั่งจับกุมและทำการอบรมให้เป็นคนดีของสังคม ประกอบอาชีพที่สุจริตต่อไป

นอกจากบรรดาอันธพาลที่จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์จะต้องทำการจับกุมปราบปรามแล้ว บุคคลที่ทำตัวเสเพลโดยเฉพาะเยาวชนที่มีค่านิยมผิด ๆ ก็ต้องถูกจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์กำหนดโทษเช่นกัน เนื่องจากเยาวชนจะต้องเติบโตขึ้นเป็นผู้นำของชาติต่อไป ต้องเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศไทย ดังนั้นตัวของเยาวชนจะต้องมีคำสั่งสอนของบิดา มารดา และผู้ที่มีอาวุโสกว่า ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์จึงเห็นว่า "การอบรมศึกษาพลเมืองของเราในด้านอารยธรรม จะนำมาซึ่งความเจริญที่แท้จริงด้วย"³²

³¹จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ "รื้อวาทและคำกล่าวปิดการอบรมอันธพาล" 6 กันยายน 2503 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 160

³²จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ "คำกล่าวในการเปิดประชุม นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาลและผู้ตรวจการเทศบาล" วันที่ 12 ตุลาคม 2502 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 107.

จากแนวความคิดดังกล่าว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้สั่งกวาดล้างบรรดาวัยรุ่นที่แต่งตัวที่เรียกว่า "ทรงออร์เหลน"³³ ซึ่งการแต่งกายแบบนี้ได้รับอิทธิพลมาจากดาราดาราภาพยนตร์ประเภทจิ้งหะหรือคแอนด์โรลที่กำลังโด่งดังในสมัยนั้น รวมถึงการเที่ยวเตร่เหมือนคนไม่มีงานทำ ทำให้ถูกกวาดล้างโดยมีเหตุผลว่า เครื่องแต่งกายเช่นนั้นเป็นเครื่องแต่งกายของพวกอันธพาล การจับกุมมีขึ้นในบริเวณท้องที่ตำบลพระราชวัง โดยได้ตัววัยรุ่นที่แต่งกายทรงออร์เหลนถึง 100 คน เป็นนักเรียนเสีย 36 คน นอกนั้นเป็นพวกไม่มีงานทำ ตำรวจได้จัดอบรมให้แต่งกายแบบสุภาพชนทั่วไป แล้วจึงปล่อยตัวกลับ³⁴

นอกจากนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้สั่งให้เลิกการเดินราซึ่งเคยจัดเป็นประจำสัปดาห์ที่สวนลุมพินีด้วย โดยให้เหตุผลว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีงามสำหรับเยาวชน³⁵ อีกทั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ยังได้แนะนำให้ตำรวจจับกุมเยาวชนที่ชอบเที่ยวตามสถานเริงรมย์ต่าง ๆ ในตอนกลางคืนอีกด้วย ตามงานเลี้ยงของรัฐบาลได้มีการสั่งห้ามมิให้เล่นดนตรีแบบร็อกแอนด์โรล และยังมีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการตรวจตราการเดินราแบบ"ทวิสต์" ที่ผิดกฎหมายตามสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ด้วย จากการศึกษาที่สมัยพัฒนาได้จัดระเบียบภายในสังคมจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของกระทรวงมหาดไทยที่มีหน้าที่ดูแลความสงบสุขภายในประเทศดังนั้นกระทรวงมหาดไทย ต้องให้เวลาในการดูแลความประพฤติของประชาชนมากขึ้นโดยเฉพาะความประพฤติของเยาวชน ซึ่งในช่วงเวลานั้นเยาวชนที่ท่าวไม่ตี เกเร ก็จะถูกทางการกวาดล้างมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากบทความในหนังสือพิมพ์ที่ลงข่าว เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

³³"ทรงออร์เหลน" คำนี้มาจากเหตุอะไรไม่ทราบ เป็นทรงของวัยรุ่นชาวกรุง ช่วงสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีลักษณะเด่นคือ นุ่งกางเกงขาสั้น เสื้อพอง ผิดจากชาวบ้านธรรมดา, พวงพกา, กุรวาท. คู่มือประวัติเครื่องแต่งกาย ฉบับปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม แผนกวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ วิทยาลัยเทคนิคธนบุรี-ราชวมงคล วิทยาเขตพระนครใต้ (กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, 2535).

³⁴ไทยรายวัน (19 มกราคม 2502)

³⁵สยามรัฐ (8 มีนาคม 2504)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้เพิ่มความสนใจและหน้าที่เกี่ยวกับ
 เยาวชนมากขึ้น หลังจากได้มีการรายงานข่าวหนาหูว่ามีนักเรียนบางคนได้
 ประพฤติตนเป็นคนเลวร้ายต่อสังคมหลายอย่าง หลายประการ อาทิ ทำตัวเป็น
 นักเลง เกะกะ ชกต่อย ร้ายท้ายสุดเมื่อไม่ได้รับความพอใจหญิงสาวที่ตนเกี่ยว
 พาราสิแบบอันธพาลบนรถเบิ้ลแล้ว ก็ใช้ระเบิดขวดพาดเสียจนถึงแก่ความตาย
 มีประชาชนคนโดยสารอื่น ๆ บาดเจ็บสาหัส และไม่สาหัสอีก หลายรายด้วยกัน
 โดยได้กำชับไปยังตำรวจอีก ให้สอดส่องตรวจตราความประพฤติของเยาวชน
 ทั้งกลางวัน กลางคืน ถ้าผู้ใดประพฤติดีความองคฺลองธรรม กระทำตัวเป็นมาร
 สังคม หรือเกะกะเกเร ก็ให้กุมตัวไว้ทั้งหมด แล้วเรียกผู้ปกครองไปทำทัณฑ์บน
 ไว้ และ เรียกครูไปชี้แจงให้ทราบความประพฤติของเด็ก ขอจงกวตขันให้หนัก³⁶

ความเข้มงวดดังกล่าว ทำให้การควบคุมความประพฤติของเยาวชนได้รับความ
 สนใจมากยิ่งขึ้นมีผลทำให้เยาวชนมีชีวิตที่ดีขึ้นในส่วหนึ่ง เพราะเยาวชนจะเกิดความเกรง
 กลัวโทษจากรัฐบาล ดังคำกล่าวของนายสุต คล้ายอินทร์ ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ใน
 ช่วงเวลานั้น ความว่า

ตอนนั้นจำได้ว่าจะมีการลงโทษคนที่ทำตัวเป็นอันธพาลมาก นักเลงในสมัยนั้น
 ไม่มีมากเหมือนสมัยนี้ เพราะสมัยก่อนถ้าทำไม่ดีก็จะโดนจับทันที...ชื่อเสียง
 ของจอมพลสฤษดิ์ โด่งดังมากในเรื่องการลงโทษคนผิด จะมีทั้งการจับ
 การลงมือจากตัวจอมพลสฤษดิ์ เองทำให้คนไม่กล้าทำตัวเป็นอันธพาล³⁷

จากความเกรงกลัวการลงโทษและการเกรงกลัวต่อตัวจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ทำให้สังคม
 อยู่ในความเป็นระเบียบเรียบร้อยได้ในส่วหนึ่ง ดังคำกล่าวของผู้ที่อยู่เห็นสภาพสังคมใน
 ช่วงเวลานั้น และเห็นว่าเป็นช่วงที่บ้านเมืองมีความเป็นระเบียบมากดังความว่า

³⁶"ชื่อหน้าที่ของฝ่ายปกครอง" ไทยรัฐ (4 มิถุนายน 2504)

³⁷สัมภาษณ์ นายสุต คล้ายอินทร์ อายุ 71 ปี ,วันที่ 10 มีนาคม 2540

บ้านเมืองตอนนั้นแม้ว่าจะได้ขึ้นชื่อว่าน่ากลัวและมีแต่ความรุนแรง แต่ก็มีความสงบดี ไม่มีผู้ร้ายมาปล้นมาจี้เหมือนสมัยนี้ ถ้าจอมพลยังอยู่บ้านเมืองคงจะดีกว่านี้ เพราะจอมพลจะเด็ดขาด ทำอะไรทำจริง เห็นใครทำผิดที่ไหนก็จะลงโทษตรงที่นั้น...อยากทำให้สังคมตอนนี้มีความสุขเหมือนตอนนั้น³⁸

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ไม่ต้องการให้ประชาชนออกนอกถิ่นนอกทางที่จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์วางไว้ให้ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะการที่เยาวชนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปตามการกระทำต่าง ๆ ดังกล่าว จะทำให้การปกครองของรัฐบาลเป็นไปได้อย่าง

2.3 การเลิกสามล้อถีบ

ในช่วงเวลาที่จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นช่วงเวลาที่ชาวชนบทได้อพยพเข้ามาหางานทำในเมืองหลวงเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดปัญหาสังคม และที่สำคัญคือได้นำมาสู่ปัญหาในการเติบโตของระบบเศรษฐกิจ กล่าวคือบรรดาชาวชนบทที่เดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้ละทิ้งอาชีพของตนเดินทางมาหาเงินในพระนคร ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์เห็นว่าจะมีผลกระทบต่อขบวนการผลิต ซึ่งเป็นพื้นฐานหรือปัจจัยสำคัญสำหรับระบบเศรษฐกิจ นอกจากนี้อาชีพการถีบสามล้อในพระนครยังเป็นอาชีพที่ไม่เหมาะสมกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ของไทย ซึ่งต้องการพนักงานและลูกจ้างแรงงานตามโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก แต่แรงงานไทยกลับให้ความสนใจกับการขี่สามล้อ ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์จึงให้ทำการเลิกถีบสามล้อในพระนครเสีย ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ที่ว่า

³⁸สัมภาษณ์ นางสาวสายหยุด นาคโรสตา อายุ 62 ปี ,วันที่ 10 มีนาคม 2540

การเลิก 3 ล้อในกรุงเทพฯซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้ตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยว
 ท้าบไปแล้ว เมื่อสิ้นปีกลายนี้ ก็เป็นผลดีแก่การจราจรดังที่ท่านเห็นอยู่นี้ และเป็นผล
 ดีแก่เศรษฐกิจด้านอื่นเพราะกระทรวงมหาดไทยได้ช่วยเหลือกรรมกรสามล้อและ
 ครอบครัวยุคจัดทำให้เข้าประกอบอาชีพในนิคมสร้างตนเองรวม 1,490 ครอบครั
 คิดเป็นจำนวน 5,729 คน⁴⁰

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว การถีบสามล้อ ได้ทำให้เกิดค่านิยมที่ไม่ดีให้กับ
 ประชาชนกล่าวคือ บรรดาผู้ที่มีอาชีพถีบสามล้อ จะไม่มีบ้านที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง หากแต่
 อาศัยอยู่ตามใต้สะพาน หรือบางที่จะปลุกกระท้ออยู่ตามข้างถนนซึ่งขัดต่อค่านิยมเรื่องการ
 ยกระดับความเป็นอยู่ ดังที่พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ได้กล่าวถึงความเป็นอยู่
 ของบรรดาผู้ที่ถีบสามล้อไว้ว่า

"ส่วนมากกรรมกรเหล่านี้ [ผู้ถีบสามล้อ-ผู้เขียน] ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง...
 ต้องอาศัยอยู่ตามวัดหรือหลับนอนตามโรงรถ บางแห่งก็ปลุกกระท้อตามใต้สะพาน
 หรือข้างถนนที่เร็วกว่า "กระท้อ" เป็นที่อยู่ถาวรตลอดไป"⁴¹

ดังนั้นเพื่อเป็นการเตรียมคน ให้เข้ากับสังคมที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม
 ปัญหาวาชีพการถีบสามล้อ ที่ขัดขวางการประกอบอาชีพทางการผลิตและการทำงานตาม
 โรงงานอุตสาหกรรมของประชาชน จึงเป็นอีกงานหนึ่งที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องเร่ง
 ดำเนินการแก้ไข

⁴⁰จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยในวันครบรอบปีที่ 2 แห่งการปฏิวัติ"
 20 ตุลาคม 2503 ในประมวลสุนทรพจน์, หน้า 212.

⁴¹ช่างเนทท์ กษิ์ เฉิมเตียรณ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ...,
 หน้า 251.

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เห็นความจำเป็นในการปราบปรามเรื่องฝิ่น จึงได้ออกคำสั่งในประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 37 ให้ถือว่าการเสพย์และการซื้อ-ขายฝิ่นเป็นเรื่องผิดกฎหมาย โดยได้ประกาศให้ประชาชนทราบในวันที่ 30 มิถุนายน 2502 ดังนี้

บัดนี้เวลาที่กำหนดได้มาถึงแล้วนับแต่หน้าที่แรกหลังเที่ยงคืนของวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2502 เป็นต้นมา ข้าพเจ้าได้ตัดสินใจจัดให้เลิกการเสพย์ฝิ่นและค้าฝิ่นโดยเด็ดขาด ดังนั้น วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2502 จึงเป็นวันประวัติศาสตร์เพราะเป็นวันที่เริ่มต้นยุคใหม่ตอนใหม่ และสิ่งคมาใหม่ในประวัติศาสตร์ไทย เราสามารถที่จะกล่าวได้อย่างเต็มที่ว่าเราเป็นประเทศอารยะแล้วและชื่อเสียงของประเทศชาติก็จะรอดพ้นจากการวิพากษ์วิจารณ์ของนานาประเทศ⁴³

เมื่อประกาศให้มีการเลิกเสพย์ฝิ่นและค้าฝิ่นโดยเด็ดขาดแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้กำหนดมาตรการลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนไว้อย่างรุนแรงดังนี้

การซื้อยาและเสพย์ฝิ่นเป็นเรื่องผิดกฎหมายและข้าพเจ้าก็ขอยืนยันว่าการขายและสูบฝิ่นเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรง และไม่ว่าใครที่ฝ่าฝืนจะต้องลงโทษอย่างรุนแรง ผู้ฝ่าฝืนที่เป็นคนต่างชาติจะต้องถูกเนรเทศ ส่วนคนไทยก็จะถูกตราหน้าว่าเป็นผู้ทรยศต่อชาติที่ไม่ยอมเสียสละเพื่อประเทศชาติ⁴⁴

นอกจากการกำหนดมาตรการลงโทษที่รุนแรงแล้ว ยังได้มีการเผาฝิ่นและอุปกรณ์ต่างๆ ในการสูบฝิ่นที่จับได้จากทั่วประเทศ ณ บริเวณสนามหลวงและจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ทำการแต่งตั้งคณะกรรมการปราบยาเสพติด และก่อตั้งหน่วยงานพิเศษขึ้นในกองปราบปรามอาชญากรรมของกรมตำรวจเพื่อจัดการกับกเรลักลอบยาเสพติดที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายทุกประเภท

43 เรื่องเดียวกัน, หน้า 35

44 เรื่องเดียวกัน

2.5 ปัญหาอัคริภย

เรื่องการเกิดเพลิงไหม้หรือการเกิดอัคริภย เป็นอีกปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ภายใต้การบริหารงานของจอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์ในฐานะนายกรัฐมนตรี และนับว่าปัญหาการจัดการกับอัคริภยของจอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์เป็นที่โด่งดังจนถึงปัจจุบัน เพราะจอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์มักจะเอาใจใส่ดูแลการดับเพลิงตลอดจนจับและสอบสวนรวมถึงสั่งลงโทษด้วยตนเอง ในเรื่องการปราบปรามปัญหาอัคริภยของจอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์ นั้นเป็นที่จดจำของประชาชนจนถึงปัจจุบัน ดังคำให้สัมภาษณ์ของ นางบุญศรี มีทิศ ที่เคยรู้เห็นเหตุการณ์ดังกล่าว ความว่า

เวลาเกิดไฟไหม้ที่ไหนจอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์ จะต้องมาดูด้วยตนเองและทำการสืบสวนหาคนผิด เมื่อได้ตัวคนผิดแล้วก็จะทำการสอบสวนด้วยตัวเองแล้วก็จะสั่งประหารชีวิตตรงนั้นคือ ถ้าทำผิดตรงไหนก็ต้องถูกยิง ณ ที่แห่งนี้⁴⁵

จากการให้สัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าจอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์ได้เอาจริงเอาจังกับการปราบปรามและการกำกับดูแลปัญหาการเกิดอัคริภยเป็นอย่างมาก และสิ่งนี้ก็ยังคงเป็นที่ประทับใจประชาชนที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลานั้นเป็นอย่างมาก

การที่จอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์ให้ความสนใจกับปัญหาอัคริภยเพราะเป็นปัญหาที่กระทบถึงการพัฒนาสังคม กล่าวคือ ผู้ที่กระทำการวางเพลิงมีความคิดและ ค่านิยมที่ไม่ดี รอคยเฉพาะการเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว รอคยทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น การเกิดอัคริภยเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2501 ซึ่งเกิดจากพ่อค้าคนจีนในธนบุรีได้วางจ้างกรรมกรว่างงานให้จุดเพลิงเผาบ้านของตนเองเพื่อหวังได้เงินค่าประกันชีพ การกระทำครั้งนี้ผู้ลอบวางเพลิงถูกจับได้ขณะที่กำลังหลบหนี หลังจากทำการสอบสวนจอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์ได้สั่งประหารชีวิตพ่อค้าชาวจีนผู้นั้นทันที ซึ่งจากการเกิดอัคริภยในครั้งนี้พอจะทำให้เห็นว่าสังคมไทยในช่วง

⁴⁵สัมภาษณ์ นางบุญศรี มีทิศ อายุ 64 ปี ,วันที่ 10 มีนาคม 2540

๘

เวลานั้นมีบุคคลที่มีค่านิยมผิด ๆ เห็นแก่ผลประโยชน์เพียงเล็กน้อยโดยไม่สนใจถึงผลเสียที่จะเกิดกับส่วนรวม ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข และจากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้เห็นว่าปัญหาการว่างงานเป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดความผิด ทำให้รับจ้างวางเพลิง ถ้าทั้งสองปัญหายังคงมีอยู่ การพัฒนาสังคมคงจะเป็นไปได้ยาก ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์จึงต้องแก้ไขด้วยการสั่งลงโทษอย่างรุนแรง ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ในการสั่งลงโทษผู้กระทำผิดความว่า

ข้าพเจ้ามีความจำเป็นและจำต้องกระทำในกิจกรรมบางอย่างดังที่ได้เคยแถลงไว้แล้วว่า ข้าพเจ้าจะต้องกระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อความผาสุกของประชาชนโดยไม่ต้องคำนึงถึงสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น... 46

สาเหตุการเกิดอัคคีภัยที่เป็นปัญหาและต้องทำการแก้ไขในความคิดของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ อีกประเด็นคือ การเกิดอัคคีภัยเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2501 ซึ่งสาเหตุการลอบวางเพลิงในครั้งนี้แตกต่างจากครั้งก่อน กล่าวคือในครั้งให้ผู้ลอบวางเพลิงได้ทำการลงไปเนื่องจากเกิดความแค้นที่ถูกไล่ออกจากงาน โดยเหตุเกิดที่โรงเลื่อยไม้ในกรุงเพทฯ ภายหลังจากที่เกิดเหตุจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ได้เดินทางมาดูแลด้วยตนเอง และได้สั่งการให้ประหารชีวิตผู้ลอบวางเพลิงเพราะเห็นว่ากระทำผิดจริง⁴⁷ เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นอีกตัวอย่างที่แสดงให้เห็นโทษของผู้ลอบวางเพลิง โดยเฉพาะความไม่พอใจในกฎระเบียบในการทำงานกล่าวคือไม่ยอมรับการถูกไล่ออกจากงานตามคำสั่งของนายจ้าง ซึ่งกรณีนี้จัดว่าเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่บรรดาถูกจ้างทั้งหลาย การที่จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ทำการลงโทษอย่างรุนแรงก็น่าจะทำเพื่อเป็นตัวอย่างให้เกิดความหวาดกลัวแก่ถูกจ้างที่ไม่อยู่ในกฎระเบียบของโรงงานที่กำหนดไว้

46 จักรवाल ชานูวงศ์, ม.17 กับ 11 นักโทษประหาร (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชัยชนะ, 2507), หน้า 47

47 สยามรัฐ (28 พฤศจิกายน 2501)

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์เพลิงไหม้ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2501 ที่ธนบุรีซึ่ง ภายหลังการสอบสวนพบว่า มีสาเหตุมาจากการหวังเอาเงินค่าประกันไฟ⁴⁸ และการ เกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ที่สุพรรณบุรี ในวันที่ 19 ธันวาคม 2501 และจากการสอบสวนพบว่า น่าจะเป็นแผนของฝ่ายจอมมิวนิสต์⁴⁹ จากการเกิดเพลิงไหม้ดังกล่าวได้มีการตัดสินประหารชีวิตผู้วางเพลิง ซึ่งนับว่าเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับผู้ที่ทำความเดือดร้อนในสมัยของการ พัฒนา

สาเหตุการเกิดเพลิงไหม้ทั้งสองครั้งที่กล่าวมา ไม่ว่าจะเป็นการมีค่านิยมที่ผิดในเรื่อง เห็นผลประโยชน์ของตนมากกว่าผลประโยชน์ของส่วนรวม การหารายได้ด้วยวิธีที่ผิด กฎหมายแทนการทำงานที่สุจริต หรือแม้แต่การไม่ยอมรับกฎระเบียบของส่วนรวม ทั้งหมดนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาสังคม ที่ต้องทำการแก้ไขให้หมดไปในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่รับเอาระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมมาใช้ เพราะถ้าปัญหาสังคมดังกล่าวยังคงมีอยู่ระบบ เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมจะเติบโตได้ช้าในประเทศไทย อีกทั้งการกำจัดปัญหาการเกิดเพลิง ใหม้ยังเป็นการให้ประกันความปลอดภัยในทรัพย์สินของเอกชนที่เข้ามาลงทุนในประเทศอีก ด้วย

3. การปลูกฝังค่านิยมระดมมาตรการอื่น ๆ

นอกจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จะดำเนินนโยบายพัฒนาทางด้านสังคมผ่านระบบ การศึกษาและการจัดระเบียบภายในสังคมแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ยังได้ทำการปลูกฝัง ค่านิยมที่พึงประสงค์ให้กับประชาชนระดมมาตรการต่าง ๆ ดังเช่น

⁴⁸สยามรัฐ (8 พฤศจิกายน 2501)

⁴⁹สยามรัฐ (20 ธันวาคม 2501)

3.1 การสร้างค่านิยมโดยตัวนายกรัฐมนตรี

คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีในโอกาสต่าง ๆ

จากการศึกษาตั้งแต่บทก่อน ๆ ทำให้เห็นว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นผู้ที่มีความสามารถในทางการพูดและความสามารถนี้ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ การดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะการปกครองจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อาศัยการพูดรณรงค์นำจิตใจผู้ฟังให้คล้อยตามไปตามสิ่งที่พูด และในการปราศรัยเนื่องในโอกาสต่างๆ ได้เป็นสื่ออย่างดีในการรณรงค์นำจิตใจผู้ฟังให้เกิดความคล้อยตามเข้าสู่แนวทางที่รัฐบาลวางไว้

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้อาศัยการปราศรัยเพื่อเข้ากลุ่มเกลาคำความคิดของประชาชนให้มีค่านิยมที่ดี โดยเฉพาะเพื่อให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพของประเทศ ดังคำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่ว่า

...ท่านประชาชนชาวไทยที่รักทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอชักชวนและช่วยยื้อให้ท่านคิดถึงมาตุภูมิของท่าน ซึ่งยังมีสิ่งต่างๆอันล้ำค่าหลังอย่างที่เขาเรียกเราอยู่นั้น จงช่วยกันแก้ไขมาตุภูมิของเรา หน้าที่ของท่านข้าพเจ้าใคร่ขอร้องให้ท่าน แต่เพียงให้ท่านจงเป็นพลเมืองดี จงสร้างฐานะของท่านและครอบครัวของท่านจงมีอาชีพ จงขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ และอดทน เพื่อความผาสุกของท่านและครอบครัวของท่าน ชาตาก็จะได้สุขสมบูรณ์ไปด้วย... 50

50 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยในการไปตรวจราชการภาคอีสาน"

จากเนื้อหาของคำปราศรัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ได้มีความพยายามที่จะสร้างค่านิยมที่ดีให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะเรื่องของการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ เป็นกำลังสำคัญให้กับระบบ เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมและสิ่งที่จะยืนยันเรื่องนี้ของจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ที่ดีที่สุดคือคำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ความว่า

ยิ่งในโครงการเศรษฐกิจ 3 ปี 6 ปี ที่รัฐบาลกำลังสร้างขึ้นทางสภาพัฒนาการเศรษฐกิจในเวลา นี้ ยิ่งจำเป็นจะต้องเร่งเร้าให้ราษฎรขยันหมั่นเพียรอดทน และสร้างนิสัยพึ่งตนเอง ทั้งในทางส่วนตัวและทางส่วนรวมของชาติ เพราะชาติไทยเราเองก็จะต้องชวนขวายให้พึ่งตัวเองได้ในภายหน้า⁵¹

และคำปราศรัยอีกครั้งในขณะไปตรวจราชการความว่า

ข้าพเจ้าฝันอยู่ทุกนาทีที่จะได้เห็นคนไทย ก้มหน้า ก้มตา หากินด้วยมานะ อดทนเยี่ยงคางคกชาติ ซึ่งเข้ามาอยู่ในประเทศไทยของเรา ข้าพเจ้าฝันเห็นประเทศไทยอันเป็นที่รักของเรามีความเจริญ ความมั่นคงในอาชีพและในทางเศรษฐกิจที่ดี และมันคงยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน..."⁵²

⁵¹จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ "คำปราศรัยในการไปตรวจราชการภาคอีสาน" 12 เมษายน 2503 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 73-74.

⁵²จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ "คำปราศรัยในการไปตรวจราชการภาคใต้" 2 พฤษภาคม 2503 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 86.

จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ยังได้ใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้า เข้ากล่อมเกล่า จิตใจประชาชนให้เกิดความรู้สึกต่อผู้ชีวิต สร้างฐานะ ยกความเป็นอยู่ของตนเองได้ดีขึ้น ดังความตั้งใจของจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ที่พยายามชี้ให้ประชาชนเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

มนุษย์เราที่อยู่ในโลกนี้ ถ้าเราไม่ชวนชวาย ไม่พยายามที่จะดิ้นรนสร้าง ตัวเอง ปล่อยตัวเองไปตามโชคชะตา ก็จะเป็นมนุษย์ที่อ่อนแอ ไม่สามารถที่จะ ต่อสู้กับความเป็นไปในชีวิตได้เพราะเราจะไม่มีความก้าวหน้า อย่างที่เรา บรรารณนาให้เป็นไป ลงท้ายตัวเองก็ต้องตายไปโดยไม่มีคุณค่า ตายไปโดย ที่ไม่ได้ทำตัวเองให้เป็นประโยชน์แก่ชาติหรือแก่สังคม หรือแก่หมู่คณะของตัวเอง ได้..."⁵³

และจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ยังชี้ให้เห็นว่าธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้สามารถนำมา ใช้ได้กับสังคมปัจจุบันได้แก่

1. พระพุทธเจ้าทรงได้ให้คำสอนว่า ขอให้ทุกคนมี "สัมมาวาจาโรม" หมายความว่า ให้พยายามทำในสิ่งที่ดีที่ชอบ เราจึงจะเป็นมนุษย์ที่เข้มแข็ง เราจึงจะสามารถ เอาชนะโชคชะตาของตัวเองได้ และมีความเจริญก้าวหน้าสามารถสร้างตัวเองได้ สร้าง ครอบครัว และสร้างอนาคตของเราได้
2. "วิริยะ" หมายความว่า คนเราจะต้องกล้าสู้ทุกอย่างในโลกนี้ โดยที่ไม่ ยอมท้อถอยแก่อุปสรรคทั้งหลายที่เผชิญอยู่ต่อหน้าเรา⁵⁴

⁵³จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ "รื้อวาทินงานพิธีแจกใบสำคัญรับรองผลการศึกษาวិชาการศาสนาและศีลธรรม แก่นายทหารประทวนกองทัพบก" 1 กุมภาพันธ์ 2504 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 333.

⁵⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 334-335.

นอกจากจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์จะพยายามพูดกล่อมเกล่าให้ผู้ฟังพัฒนาตนเองปรับตัวเองเพื่อใช้เป็นพื้นฐานด้านแรงงาน และกำลังแก่ระบบเศรษฐกิจแล้ว จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ยังได้พยายามใช้คำพูดรื้อมน้ำวจิตใจของประชาชน ำให้อยู่ในระเบียบวินัยที่จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ได้พยายามสร้างขึ้นด้วยความหวังเพื่อจะพัฒนาสังคมผ่านตัวของประชาชน ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ที่หวังจะให้ประชาชนพัฒนาสังคม ความว่า

ข้าพเจ้าขอกล่าวในที่นี้แต่เพียงว่า ความสะอาด และ ความเรียบร้อยเป็นระเบียบ มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับบ้านเมืองไม่เฉพาะแต่เพื่อเจริญตาแต่เป็นการอบรมศึกษาพลเมืองของเราในด้าน อารยะธรรม ความเจริญที่แท้จริงด้วย⁵⁵

การใช้คำพูดในการอบรมประชาชนนั้นจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ มิได้ทำเฉพาะเวลาในงานหรือโอกาสต่าง ๆ เท่านั้น หากแต่ยังพูดอบรม สั่งสอนกับตัวประชาชนอีกด้วย โดยเฉพาะเวลาพบเจอผู้ใดทักผิด จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ก็จะว่ากล่าวตักเตือนด้วยตนเองทันที ดังคำบอกเล่าของผู้ที่มีชีวิตอยู่ในสมัยนั้นว่า "ถ้าจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ เจอใครที่ทิ้งขยะหรือถ่มน้ำลายบนถนน ก็จะเรียกมาว่ากล่าวตักเตือนทันทีเลย และบางครั้งก็จะลงไม้ลงมือจนทำให้ผู้คนตอนนั้นต้องระวังตัวเป็นอย่างมาก"⁵⁶ และอีกผู้หนึ่งกล่าวว่า "จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ เคยนั่งรถไปตามถนน แล้วเห็นคนในรถคันข้างหน้าทิ้งเบรลือกถ่วงลงบนถนน จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ได้สั่งให้รถคันนั้นจอด เรียกคนทิ้งขยะลงมาแล้วตบชายคนนั้นแล้วว่ากล่าวตักเตือน"⁵⁷ จากคำกล่าวของบุคคลข้างต้นที่เคยเห็นผลงานและการกระทำของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ อีกผู้หนึ่ง ได้กล่าวไว้ว่า "ตอนนั้นอยู่แถวประตูน้ำจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ มักจะมาแถวนี้เพื่อดูแลความเป็นอยู่ของประชาชน และถ้าพบคนทิ้งขยะก็จะว่ากล่าวตักเตือนหรือถ้าเจอผู้ใดพบแซนเสื่อก็จะตบผู้นั้นทันที"⁵⁸

⁵⁵จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ "คำกล่าวในการเปิดประชุม นายกเทศมนตรีปลัด เทศบาล และผู้ตรวจการเทศบาล" ในประมวลสุนทรพจน์, หน้า 107.

⁵⁶สัมภาษณ์นางบุญศรี มีทิศ อายุ 64 ปี , วันที่ 10 มีนาคม 2540

⁵⁷สัมภาษณ์นายเทียน มีทิศ อายุ 76 ปี , วันที่ 10 มีนาคม 2540

⁵⁸สัมภาษณ์นายสุตเขต ทองแก้ว อายุ 61 ปี , วันที่ 10 มีนาคม 2540

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่า จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ได้อาศัยการพูดเข้าช่วย ในการส่งผ่านค่านิยมไปยังประชาชน ซึ่งเป็นการพัฒนาสังคมที่สำคัญ เพราะการที่สังคมจะ พัฒนาได้ ต้องมีสมาชิกในสังคมที่พัฒนาแล้ว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

การออกเยี่ยมเยียนราษฎร

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ได้มีนโยบายการจัดสังคมเพื่อรองรับกับระบบเศรษฐกิจ แบบเสรีนิยมและได้ดำเนินการจนได้ผลในขั้นหนึ่งแล้ว จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์มีความเห็นว่าการจะทำให้ระบบเศรษฐกิจดีขึ้นนั้น ไม่ใช่จะทำกันแต่เฉพาะในเมืองหลวงเท่านั้น หากแต่ต้องทำให้ทั่วประเทศ ต้องกระจายความเจริญไปยังท้องถิ่นทุรกันดารด้วย ดังคำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ขณะไปตรวจราชการความว่า

ปัญหาสำคัญนั้นรัฐบาลพึงตระหนักดีว่า ในการบริการราชการและปกครอง ประชาชนให้มีความสุข ทั้งก่อนให้เศรษฐกิจดีขึ้นนั้น มิใช่กระทำแต่เฉพาะในนครหลวงเท่านั้น จำต้องกระทำให้บังเกิดขึ้นแก่ประชาชนทั่วประเทศให้จงได้⁵⁹

ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์จึงได้เร่งทำการพัฒนาชนบทอย่างเร่งด่วน ซึ่งในการพัฒนาชนบทนี้น่าจะเป็นผลดีต่อการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ด้วยคือ บทบาทในการเป็นผู้นำของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ที่ได้โดดเด่นขึ้นในเรณรดาสายตาของชาวชนบททั่วไป รวมทั้งถ้าทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสในรัฐบาล ทำให้ประชาชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับรัฐบาลก็จะง่ายในการกำหนดและดำเนินการปกครอง ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าวทำให้จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ได้ดำเนินการพัฒนาชนบท ท้องถิ่นที่จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์มุ่งให้เกิดความสนใจเป็นจุดแรกก็คือภาคอีสานทั้งนี้เพราะภาคอีสานเป็นภาคที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ และเป็นเขตพื้นที่แห้งแล้งมากกว่าภาคใด ๆ ของประเทศ ทั้ง ๆ ที่มีประชากรมากที่สุดของประเทศ อีกทั้งจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ได้เรียนรู้มาโดยตลอดว่า ในอดีตที่ผ่านมาภาค

⁵⁹จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ "คำปราศรัยในการไปตรวจราชการภาคอีสาน"

อีสานเป็นภาคที่ถูกละเลยจากรัฐบาลอย่างมาก ทำให้ผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานนำเรื่องนี้ ร้องต่อรัฐบาลอย่างมากในการประชุมสภาแต่ละครั้ง ดังนั้นการจะคุมเสียงบรรดาผู้แทน ราษฎรชาวอีสานนี้ได้จำเป็นต้องหาทางแก้ไข และทางที่จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์เลือกกระทำ ก็คือการมุ่งพัฒนาภาคอีสาน

วิธีการในการพัฒนาภาคอีสานของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์โดยการที่จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ถือว่าตนเองเป็นชาวอีสานโดยกำเนิดได้ทำการออกเยี่ยมเยียนประชาชนในท้องถิ่น ทุกรันดาร ซึ่งการออกไปเยี่ยมเยียนประชาชนนี้ จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์จะพยายามทำให้ ความสนใจและให้ความใกล้ชิดเป็นกันเองกับประชาชนโดยตลอด นับตั้งแต่การเดินทางด้วย รถยนต์เพื่อสำรวจเส้นทาง ตลอดถึงการกินอยู่หลับนอนก็จะอาศัยการกางเต็นท์ ไม่ได้หลับ นอนตามโรงแรมหรือบ้านพัก เมื่อถึงเวลาตรวจงาน จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์จะเข้าถึงตัว ประชาชนเพื่อถามถึงความเดือดร้อนอยู่ จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์มักจะเข้าไปตรวจงานตามตลาด เพื่อสำรวจเรื่องอาหารการกินของประชาชนตลอดจนสำรวจเรื่องค่าครองชีพของประชาชน ราคาอาหารและสินค้าต่าง ๆ การกระทำดังกล่าวทำให้จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์เป็นผู้หน้า ประเทศที่ดีคนหนึ่งในสายตาของประชาชน

การพัฒนาสังคมในเขตจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ได้มุ่งเน้นการออกเยี่ยมเยียน ประชาชนตามท้องถิ่นทุกรันดารต่าง ๆ เมื่อไปถึงที่ใดก็จะมีการพูดคุยกับประชาชนจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ มุ่งหวังที่จะทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีฐานะมั่นคงซึ่งถ้าประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ ดี มีฐานะที่มั่นคงก็เท่ากับว่าประเทศชาติได้เจริญขึ้นสมกับที่มีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม เช่นเดียวกับประเทศต่าง ๆ ที่พัฒนาแล้ว คำกล่าวนี้จะเห็นชัดจากคำพูดของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ที่ว่า

ข้าพเจ้าฝันอยู่ทุกขณะที่ที่จะได้เห็นคนไทยก้มหน้า ก้มตาหากินด้วยมานะอดทน เยี่ยงคนบางชาติซึ่งเข้ามาอยู่ในประเทศของเรา ข้าพเจ้าฝันเห็นประเทศไทย อันเป็นที่รักของเรา มีความเจริญความมั่นคงในอาชีพและในทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้น และมั่นคงยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน⁶⁰

⁶⁰จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์, "คำปราศรัยในการไปตรวจราชการภาคใต้"

จอมพลสฤษดิ์ ๓ ๖ ปี ที่รัฐบาลกำลังสร้างพื้นฐานทางสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจเวลานี้ ยิ่งจำเป็น จะต้องเร่งเร้าให้ราษฎรขยันหมั่นเพียรและสร้างนิสัยพึ่งตนเอง ทั้งในทางส่วนตัวและทางส่วนรวมของชาติ เพราะชาติไทยเราเองก็จะต้องชวนขวายให้พึ่งตัวเอง ในภายหน้า⁶¹

จะเห็นได้ว่า การที่จอมพลสฤษดิ์ ๓ ๖ ปี ได้ออกเยี่ยมเยียนประชาชน เป็นการดำเนินนโยบายทางสังคมอย่างหนึ่งซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะการออกพบปะกับประชาชนได้ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ๓ ๖ ปี สามารถพูดคุยกับประชาชนให้เห็นถึงนโยบายของตนที่มีต่อความเจริญของชาติ และพูดเกลี้ยกล่อมให้ประชาชนคล้อยตาม ปฏิบัติตามคำแนะนำของตน ซึ่งในการเดินทางจอมพลสฤษดิ์ ๓ ๖ ปี มักจะกล่าวคำปราศรัยแก่ประชาชน ซึ่งจากเนื้อหาของคำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ ๓ ๖ ปี ที่มีกับประชาชนส่วนใหญ่ก็จะเน้นให้ประชาชนขยันหมั่นเพียร มีความอดทน รู้จักการประหยัดและอดออม ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาคนในสังคมใหม่ที่จะรองรับระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม เพราะถ้าประชาชนทุกคนช่วยกันประหยัดมีการออมสูงขึ้น ขยันทำมาหากิน รายได้ประชาชนก็จะสูงขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลดีแก่ระบบเศรษฐกิจ จอมพลสฤษดิ์ ๓ ๖ ปี ได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการกล่อมเกลาคำพูดของประชาชน ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ๓ ๖ ปี จะอาศัยการถ่ายทอดความคิดผ่านคำปราศรัย ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากและคำพูดที่จะชี้ให้เห็นถึงเรื่องนี้ได้ดีก็คือ คำปราศรัยที่จอมพลสฤษดิ์ ๓ ๖ ปี มีต่อพี่น้องชาวอีสานครั้งหนึ่งว่า

⁶¹จอมพลสฤษดิ์ ๓ ๖ ปี, "คำปราศรัยในการไปตรวจราชการภาคอีสาน"

ข้าพเจ้าขอร้องขอให้ประชาชนในภาคนี้ จงมีความอดทนและขยันหมั่นเพียรต่อ งานในอาชีพของท่าน อดยปรกติแล้วประชาชน ในภาคนี้ย่อมมีความอดทนอยู่แล้ว เป็นปกติวิสัยตามธรรมชาติ ข้าพเจ้า ขอเพิ่มให้ท่านอดทน ขยันขันแข็งยิ่งขึ้น ขอ ให้ท่านระลึกถึงว่า การสร้างตน สร้างครอบครัว สร้างอาชีพของตน และของ ครอบครัวของเรา เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับมนุษยชาติ ความอดทน ความขยัน หมั่นเพียรและความซื่อตรงต่อกันเท่านั้นที่จะทำให้ครอบครัวของท่านผาสุก⁶²

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีนโยบายพัฒนาสังคมโดยเริ่มต้นที่การพัฒนาคน ซึ่ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้อาศัยการปราศรัย การพูดคุยกับประชาชนเพื่อเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิดและนโยบายต่าง ๆ ในขณะที่ได้มีการเยี่ยมเยียนประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดาร และนโยบายหนึ่งที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ถ่ายทอดสู่ประชาชนตามท้องถิ่นต่าง ๆ ก็คือ การปลูกฝังให้ประชาชนทำงานด้านการเกษตร เพราะการเกษตรเป็นผลิตผลที่สำคัญสำหรับ ระบบเศรษฐกิจ กล่าวคือ ผลิตผลทางการเกษตรได้นำไปเลี้ยงชีวิตของประชาชน ตลอด รวมถึงเป็นปัจจัยในการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จึงมุ่ง เน้นให้ประชาชนในชนบททำการเกษตร ดังจะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ให้ความสำคัญกับการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ฝ้าย ปอ ยาง อดยได้เคยเดิน ทางไปให้เรือวาทแก่บรรดาสมาชิกยุวกสิกร เพื่อชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการทำอาชีพทาง กสิกรรมดังความตอนหนึ่งว่า

ข้าพเจ้าเห็นความสำคัญและคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงในการฝึกกสิกรตั้งแต่เด็ก เพราะว่าประเทศเราต้องอาศัยกสิกรรมเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ถึงแม้ว่าเราจะพยายามบำรุงอุตสาหกรรมและการค้า หรือกิจการอย่างอื่นขึ้นมาอย่างไร กสิกรรม คือการเพาะปลูกก็ไม่วายลดหย่อนความสำคัญ เพราะสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับ ชีวิตของมนุษย์คือ อาหาร และกสิกรรมมิได้ทำแต่อาหาร

⁶²จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยแต่พี่น้องชาวอีสาน" 4 เมษายน 2503 ในประมวลสุนทรพจน์, หน้า 60-61.

เท่านั้น ยังทำของไว้อีก อย่างอื่น เช่น ฝ้ายนุ่งหมต้องทำจากฝ้าย กระสอบใส่ข้าวต้อง
ทำจากปอ ยางรถยนต์ต้องทำจากต้นยาง ดังนี้ เป็นต้น⁶³ (เน้นโดยผู้เขียน)

จากโรวาทของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ข้างต้นจะเห็นได้ว่านอกจากจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์
จะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเพาะปลูกว่าจะมีผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิตแล้ว การ
เพาะปลูกยังคงเป็นปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ในโรงงานอุตสาหกรรมอีกด้วย เช่น ฝ้ายมีความ
จำเป็นต่อการทำเสื้อผ้าในโรงงานทอผ้า ต้นยางเป็นที่มาของยางรถยนต์ ซึ่งเท่ากับว่า
ผลผลิตทางการเกษตรเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่จะป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้น
เมื่อผลผลิตทางการเกษตรมีความจำเป็น จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์จึงได้ปลูกฝังให้ประชาชน
มีความคิดที่จะทำการเพาะปลูกต่อไป และการพัฒนาความคิดของประชาชนนี้ถือว่าการ
พัฒนาสังคมในเรื่องแรกเพื่อเป็นพื้นฐานที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจ

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ได้ปลูกฝังความคิดให้ประชาชนในชนบททำการเพาะ
ปลูก จำเป็นอยู่เองที่จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์จะต้องทำการสนับสนุนด้านความช่วยเหลือ
ต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกร ครอบคลุมจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ได้จัดสร้างแหล่งน้ำซึ่งมีความจำเป็น
อย่างยิ่งต่อการเกษตร และได้พัฒนาที่ดินเพื่อให้แก่เกษตรกรในรูปแบบ ซึ่งได้กล่าวมา
แล้วข้างต้นว่าหัวข้อเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อการเกษตร และนอกจากจอมพลสฤษดิ์
รัชชต์ จะให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรในรูปแบบที่เป็นรูปธรรมด้วยการสร้างแหล่งเก็บ
น้ำ การพัฒนาที่ดินแล้ว จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ยังได้สนับสนุนช่วยเหลือเกษตรกรในรูปแบบ
ของสิ่งที่เป็นนามธรรมด้วย กล่าวคือ จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ได้ช่วยแนะแนวทางการผลิตที่
มีคุณภาพให้แก่เกษตรกร ความว่า

⁶³จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ "โรวาทให้แก่สมาชิกวุฒิสภา" พฤษภาคม 2503
ในประมวลสุนทรพจน์, หน้า 95.

ถ้าเราพบวิถีทางที่จะเพิ่มพูนคุณภาพและปริมาณของผลผลิตเกษตรกรรมได้
 ปล่อยให้ต้นทุนการผลิตลดลงด้วย เราก็แก้ปัญหาค่าได้หมดเราสามารถจะแก้ปัญห
 ภายในเรื่องค่าครองชีพของประชาชน เรื่องระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกร
 และปัญหาเศรษฐกิจอีกหลายอย่าง สำหรับทางภายนอกซึ่งหมายถึงการส่งสินค้า
 ออก ถ้าเราสามารถผลิตสินค้าคุณภาพสูง ปริมาณมาก และต้นทุนการผลิตน้อย ก็
 จะเป็นชัยชนะของเราในตลาดต่างประเทศ เพราะเมื่อเราสามารถขายของด้
 ราคาถูกได้ เราก็สร้างความนิยมสินค้าไทยในตลาดโลกได้แน่นอน 64

จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ได้ให้ความสนใจ และช่วยเหลือแก่เกษตรกรทั้งในทาง
 วัตถุและสภาพจิตใจ คือมุ่งหาทางที่จะพัฒนาการผลิต และได้พูดให้แนวคิด รวมถึงเป็นกำลัง
 ใจให้แก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรหันมาทำอาชีพเกษตรกรรม คำนะณะต่าง ๆ เหล่านี้มิได้
 มีเฉพาะการเดินทางไปเยี่ยมเยียนราษฎรของจอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ในภาคตะวันออกเฉียง
 เียงเหนือเท่านั้น หากแต่การเดินทางไปเยี่ยมเยียนราษฎรของจอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ยัง
 ได้เดินทางไปยังจังหวัดอื่น ๆ อีกเช่น กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ชัยนาท อุทัยธานี สิงห์บุรี
 สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี ชลบุรี ฉะเชิงเทรา⁶⁵

ในการออกเดินทางเยี่ยมเยียนราษฎรในภาคเหนือ จอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ได้
 พยายามชี้ให้ชาวภาคเหนือพัฒนาตนเองเพื่อเป็นการเริ่มต้นในการพัฒนาสังคมอันจะเป็นการ
 รองรับระบบเศรษฐกิจระบอบเสรีนิยม ทั้งโรงงานภายในและภายนอกประเทศ จอมพล
 สฤษดิ์ ุณหะรัชต์ได้อาศัยการปราศรัยในช่วงเวลาที่ออกเยี่ยมเยียนราษฎร เป็นสื่อเพื่อทำ

⁶⁴จอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ "ข้อคิดบางประการของนายกรัฐมนตรีในเรื่องการเกษตร"
 ในประมวลสุนทรพจน์, หน้า 185-188.

⁶⁵จอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ "คำปราศรัยภายหลังการตรวจราชการ 19 จังหวัด"
 1 มิถุนายน 2504 ในประมวลสุนทรพจน์, หน้า 390.

การถ่ายทอดความคิด ดังความที่จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ได้กล่าวว่

งานบางอย่างเราไม่สามารถจะทำได้ด้วยกำลัง ทุนรอนของเราเอง ต้องไปกู้เงินต่างประเทศมาทำเช่นโครงการชลประทาน หรือพลังงานไฟฟ้าราย ใหญ่ ๆ เราจะต้องใช้เงินกู้ด้วยวิธีที่ราษฎรทุกคนยืนยันแน่แข็ง ประกอบเกษตร กรรม หรืออุตสาหกรรมมาให้ก้าวหน้า ให้รัฐมีรายได้ใช้หนี้ที่กู้มาพัฒนา ฉะนั้นความ ยืนยันแน่แข็งของราษฎรจึงมีความสำคัญที่สุด ในการที่จะสร้างความเจริญแก่ ประเทศชาติและแก่ตนเอง จงระลึกถึงคำขวัญของข้าพเจ้าส่วนหนึ่งที่ว่า "เรา ต้องทำงานด้วยความยืนยันแน่แข็งซื่อสัตย์อดทน ปรารถระลึกเสมอว่า งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข" นั้นอยู่เสมอด้วยเถิด⁶⁶

จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ได้พยายามสร้างแนวคิด และคำนิยมใหม่ ๆ ขึ้นมาในสังคมไทย ซึ่ง นับว่าเริ่มเป็นจุดเปลี่ยนในสังคมไทยอย่างแท้จริงที่ประชาชนในชาติมุ่งการทะมาหาเลี้ยงชีพ ภายใต้อำนาจที่จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์บัญญัติขึ้นว่า "งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข"

ในการออกเยี่ยมเยียนราษฎรของจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์นั้นจะเห็นได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ได้อาศัยช่วงเวลาในการพบปะกับประชาชนทำการเผยแพร่ ถ่ายทอดนโยบายการพัฒนาสังคมไปสู่ประชาชน ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์เห็นว่าการพัฒนา สังคมต้องเริ่มที่การพัฒนาคนเป็นอันดับแรก จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ได้พยายามชี้ให้ประชาชน เห็นถึงความสำคัญในการเป็นเกษตรกร สร้างคำนิยมให้ประชาชนยืนยันหมั่นเพียร รู้จักสร้าง ฐานะให้ตนเองและครอบครัวโดยการทำกรเกษตร นอกจากนั้นในการออกเยี่ยมเยียน ราษฎร จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ได้พยายามมุ่งเน้นให้ประชาชนในท้องถิ่นชนบททำการ

⁶⁶จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ "คำปราศรัยแก่พี่น้องชาวภาคเหนือ" 19 มิถุนายน 2504 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 409.

เกษตรแทนที่จะเดินทางเข้ามาหางานทำที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งการหลั่งไหลของชาวชนบทเข้าสู่เมืองหลวงได้ทำให้เกิดปัญหาสังคมในเมือง เช่น การเกิดแหล่งเสื่อมโทรม การเกิดโรคกรรม ฯลฯ ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ไม่ต้องการทำให้เกิดในสังคมเมือง เช่น การที่ชาวชนบทหลั่งไหลเข้ามาหางานทำในกรุงเทพมหานคร แต่ประชาชนเหล่านี้ไม่มีความรู้พอ จึงทำให้แค่อาชีพการถือสัมผัสนี้ ซึ่งเป็นอาชีพที่จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์สั่งให้เลิก ดังนั้นเพื่อป้องกันการเกิดอาชีพดังกล่าว รวมทั้งการเกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมเมือง จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์จึงได้พยายามชี้แจงให้ประชาชนในชนบททำงานเกี่ยวกับการผลิตมากกว่า อดยในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ออกพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนจึงได้พยายามชี้แจงให้ประชาชนในชนบทเห็นถึงความลำบากและปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นถ้าพวกเขาพากันเดินทางเข้าไปหางานทำในกรุงเทพมหานคร และชี้ให้เห็นถึงความสุขสบายที่จะตั้งหลักแหล่งอยู่ในภูมิลำเนาเดิมของตน ว่าคนที่เดินทางเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ นั้นจะมีปัญหาเรื่องของที่อยู่อาศัย ซึ่งจะต้องหาเช่าในราคาแพง และไม่มีความแน่นอนในการอยู่อาศัย อาจจะถูกโยกย้ายได้ทุกเวลา และได้ชี้ให้เห็นถึงความสุขสบายในการประกอบอาชีพการเกษตร⁶⁷ ดังความตอนหนึ่งในรื้อวาทของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ความว่า

ชีวิตกสิกรจะไม่ต้องพบปัญหาอย่างนี้ เพราะผู้ประกอบการกสิกรรมย่อมมีที่ทำกินซึ่งอาจจะใช้เป็นที่อยู่ไปได้อันตัว มีบ้านเรือน เกษะสถาน แม้จะอยู่ในสภาพยากจนก็ยังมีความสุข ความร่มเย็น เพราะเป็นที่ของเราเอง อยากจะเปลี่ยนแปลงตบแต่งทำให้เหมาะสมกับความต้องการของเราอย่างไรก็ได้ เพราะเป็นที่ของเรา⁶⁷

จะเห็นว่าถ้าจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์อาศัยช่วงเวลาในการออกเยี่ยมเยียนราษฎรตามท้องถื่นต่าง ๆ เป็นการพบปะ ถ่ายทอดแนวคิดและนโยบายในการพัฒนาสังคมไปสู่ประชาชน ได้เป็นอย่างดี

⁶⁷จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ "รื้อวาทแก่สมาชิกวุฒิสภา" พฤษภาคม 2503
ในประมวลสุนทรพจน์, หน้า 97.

3.2 การปลูกฝังค่านิยมผ่านพุทธศาสนา

สถาบันศาสนาเป็นหนึ่งในสถาบันที่สำคัญของสังคมไทย โดยเฉพาะพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ ศาสนามีความสำคัญในการกล่อมเกลาคิดและจิตใจของประชาชน เพราะศาสนามีพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องมือในการดึงดูดให้คนประพฤติปฏิบัติตาม โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแพร่คำสอนนั้น

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการให้คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาระชาชนให้มีความวิริยะอุตสาหะ ขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาชีพ ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่มุ่งให้ศาสนามีส่วนช่วยในการอบรมสั่งสอนประชาชนในสมัยพัฒนาโดยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ทำความเข้าใจกับบรรดาพระสงฆ์ในเบื้องต้นถึงแนวธรรมะที่พระสงฆ์จะนำไปสั่งสอนประชาชนนั้นว่า จะต้องเป็นธรรมะที่ชี้แนะให้ประชาชนทำมาหาเลี้ยงชีพ และรู้จักพึ่งตนเองให้ได้มากกว่าที่จะใช้ธรรมะที่ชี้ให้คนวางเฉย ซึ่งเป็นธรรมะที่ไม่เข้ากับสมัยของการพัฒนา ดังความตอนหนึ่งที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวกับพระสงฆ์ความว่า

เพราะเหตุว่าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ทุกทาง ที่สามารถจะเลือกเอามาสอนหรือจูงใจให้คนประพฤติปฏิบัติ มีคำสอนให้คนมักน้อย สันโดษไม่อยากทำอะไร ไม่อยากทำอะไร อย่างที่เคยสอนกันว่าไม่จำเป็นต้องจนจนวายตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ คำสอนอย่างนี้อาจจะเหมาะสมสำหรับกาลสมัยหนึ่งแต่จะไม่เหมาะสมสำหรับสมัยปฏิวัติ ซึ่งต้องการความจนจนวายหาทางก้าวหน้าจำต้องเลือกสรรเอาธรรมะที่สอนให้คนมีวิริยะอุตสาหะ ขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาชีพ ไม่ประมาท ไม่หวังพึ่งคนอื่น พึ่งแต่ตัวเอง และความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจเหล่านี้ซึ่งกระผมเข้าใจว่ามีพุทธภายิต อยู่มากมายที่จะนำมาสอนได้ จึงใคร่จะขอรับรองคณะสงฆ์ ให้พยายามสอนคนไปในทางนี้ จะเป็นการช่วยแผ่เการเศรษฐกิจ และงานทุกอย่างที่รัฐบาลปฏิวัติกำลังทำอยู่ โดยมีมุ่งความวัฒนาถาวรของประเทศชาติซึ่งจะเป็นความวัฒนาถาวรทางพระศาสนาเอง⁶⁸

⁶⁸จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยในการไปตรวจราชการภาคอีสาน"

และข้อความอีกตอนหนึ่งว่า

โลกสมัยใหม่นี้ได้เปลี่ยนแปลงผิดไปจากโลกสมัยเก่า พลโลกมีมากเข้าพืชผล
 ธรรมชาติมีน้อยลง มนุษย์มีความจำเป็นต้องเพิ่มผลผลิต ต้องทำงานเพื่อดำรงชีพ
 การที่จะอยู่ดีกินดีโดยไม่ทำอะไร การที่จะหวังพึ่งอาศัยคนอื่นเรื่อยไป มีชีวิต
 อยู่โดยกินแรงของคนอื่นนั้น นับวันจะยากขึ้นทุกที คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า
 "อตตahi อตตธนาโร" คือ ให้พึ่งตัวเองนั้น เป็นความจริงมากขึ้นทุกวัน ความ
 พากเพียร ความขยัน ความอดทน ซึ่งล้วนแต่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็น
 คุณธรรมที่จะต้องซ้ำให้มากขึ้น ยิ่งในโครงการเศรษฐกิจ 3 ปี 6 ปี ที่รัฐบาล
 กำลังสร้างขึ้นทางสภาพนาการเศรษฐกิจในเวลา นี้ ยิ่งจำเป็นจะต้องเร่งเร้า
 ให้ราษฎรขยันหมั่นเพียร อดทนและสร้างนิสัยพึ่งตนเอง ทั้งในทางส่วนตัว และ
 ทางส่วนรวมของชาติเพราะชาติไทยเราเองก็ต้องชวนชวยให้พึ่งตนเองได้ใน
 ภายหน้า⁶⁹

จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ได้แนะนำให้พระสงฆ์เน้นการถ่ายทอดธรรมะ โดยมุ่ง
 ให้ประชาชนรู้จักการสร้างตนเอง ช่วยเหลือตนเอง มากกว่าที่จะแนะนำให้พึ่งคนอื่น บ่อย
 วาง ทั้งนี้เพื่อให้เข้ากับสมัยของการพัฒนา ซึ่งทั้งหมดนี้ได้มุ่งหวังเพียงอย่างเดียวคือ ความ
 ต้องการกล่อมเกลาคความคึดของประชาชนให้เป็นประชาชนที่มีคุณภาพ ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานขั้น
 แรกของการพัฒนาสังคม

ที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ได้ใช้สถาบันศาสนา
 โดยเฉพาะการมุ่งเน้นให้พระสงฆ์ทำการถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชน
 เช่น มีการจัดการศึกษาธรรมะให้เยาวชนในรูปของ "โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์" ซึ่ง
 เริ่มเปิดสอนเป็นครั้งแรก พ.ศ. 2501 ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และใน พ.ศ. 2504

⁶⁹จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ "สาส์นถึงที่ประชุมสัมมนาดนาพระคณาธิการทั่ว
 ราชาอาณาจักร" 18 เมษายน 2503 ในประมวลสุนทรพจน์, หน้า 73-74.

ที่มหาวิทยาลัย⁷⁰ หรือมีการเผยแพร่ทางเอกสาร ได้แก่ การส่งบทความออกอากาศของวิทยุศึกษา หรือส่งบทความลงในหนังสือธรรมจักร พิมพ์หนังสือธรรม เพื่อแจกฟรีแก่ประชาชน มีการเผยแพร่ทางวิทยุ ได้แก่ การบรรยายธรรมต่าง ๆ เป็นต้น⁷¹ และการที่จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ให้มีการจัดคณะสงฆ์เข้าไปเทศนาบรรดาอันธพาลที่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุม ดังมีหลักฐานซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ เคยพูดไว้ในการเปิดอบรมเพื่อปลดปล่อยอันธพาลความว่า

ท่านจะเห็นได้ตามที่ข้าพเจ้าได้พูดจาชี้แจงมาแล้ว ว่าข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์อะไรในทางร้าย แต่เมื่อตอนที่คุมขังกันใหม่ ๆ ท่านเองก็ไม่มีความเข้าใจ บางคนยังละนียชั่วไม่ได้ก็แสดงอาการมูทะลจนกระทั่งเกิดมีเรื่องยุ่งยากกัน ไม่ยอมฟังพระสงฆ์องค์เจ้าที่จะเข้ามาเทศนาไม่ยอมฟังอนุศาสนาจารย์ที่จะมาชี้แจงอบรมบ่มนิสัย (เน้นโดยผู้เขียน) ก่อความวุ่นวายจนต้องใช้กำลังระงับ⁷²

จากคำพูดดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ได้ใช้พระสงฆ์เป็นสื่อเพื่ออบรมบ่มนิสัยของเหล่าอันธพาลทั้งหลาย เพื่อให้กลับตัวเป็นคนดีของสังคมต่อไป

⁷⁰ อริยา ลิมสุวัณณ์. "บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย (พ.ศ. 2500-2520)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 59.

⁷¹ สายทิพย์ จิตตมาศ, "บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทย 2489-2526" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 83.

⁷² จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ "รื้อวาทนาการเปิดการอบรมเพื่อปลดปล่อยอันธพาล รุ่นที่ 2" 6 มกราคม 2504 ใน ประมวลสุนทรพจน์ หน้า 317.

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอจะเห็นได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ใช้ศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การดำเนินนโยบายพัฒนาสังคม โดยใช้คำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ เป็นสื่อในการพัฒนาความคิด และจิตใจของประชาชนเพื่อให้เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาสังคมในขั้นแรก

3.3 สถาบันพระมหากษัตริย์

ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์นั้น สถาบันพระมหากษัตริย์ได้รับการเชิดชูเป็นอย่างมาก ซึ่งก่อนหน้านั้นโดยเฉพาะภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 บทบาทของพระมหากษัตริย์ไม่เป็นที่ประจักษ์ชัด อย่างไรก็ดี จากประสบการณ์การเรียนรู้ในอดีตของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ทำให้จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเหตุการณ์การสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ซึ่งมีผลทำให้ นายบริติช พนมยงค์ต้องพ้นการอำนวยการเมือง จากประสบการณ์ดังกล่าวทำให้จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ตระหนักดีว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ ยังคงมีความสำคัญต่อความคิดของประชาชนชาวไทยอย่างมาก ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ จึงต้องหันไปพึ่งพระบรมวงศานุรักษ์เพื่อการสนับสนุนและเพื่อความชอบธรรม⁷³

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ปฏิบัติ ใน พ.ศ. 2501 จึงเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และกราบบังคมทูลการกระทำครั้งนี้ของตน และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๆ ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์เป็นผู้รักษาพระนคร จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ได้ให้สัมภาษณ์ทางหนังสือพิมพ์สยามนิกร ฉบับวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2501 ความว่า "ข้าพเจ้าเป็นผู้รักษาพระนคร และมีอำนาจหน้าที่ในการออกคำสั่งได้ตามกฎหมาย เพราะเป็นพระบรมราชโองการ"⁷⁴

⁷³ ทักซ์ เกลิมเตียร์น, การเมืองระบบฟอซุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ..., หน้า 412.

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 162.

ประกอบกับในการที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายทหารที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มาแต่เดิม ดังที่ได้ศึกษาไว้แต่แรก เพราะจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้รับการศึกษาและอบรมมาในประเทศไทย จึงเป็นการง่ายที่บุคคลเหล่านี้จะปรับตัวให้เข้ากับได้ง่ายกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็ไม่ได้ชื่อว่าเป็นผู้เกลียดชังเจ้า และไม่ได้อำนาจในการโค่นราชบัลลังก์ รวมถึงไม่ได้รับอิทธิพลลัทธิเสรีนิยมแบบตะวันตกโดยตรง และประสบการณ์ทางการเมืองก็จัดอยู่ในวงแคบมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงเป็นที่เคารพสักการะของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์⁷⁵

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อตนเองและต่อพสกนิกรชาวไทย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ฟื้นฟูบทบาทของพระมหากษัตริย์มากขึ้น โดยรื้อฟื้นงานนักขัตฤกษ์และงานพิธีที่มีมาแต่โบราณของพระมหากษัตริย์ เช่น พิธีแรกนาขวัญ การเสด็จถวายผ้าพระกฐินทางชลมารค การกระทำดังกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ผลเป็นอย่างดี เพราะทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงช่วยสนับสนุนการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล ในฐานะทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของพสกนิกร ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้อาศัยพระบารมีดังกล่าว เข้าช่วยในการกล่อมเกลาคำความคิดของประชาชน ในส่วนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๆ ก็ทรงมีโอกาสดูแลช่วยเหลือประชาชนต่าง ๆ คำนึงมาให้กับประชาชนโดยเฉพาะการที่ทรงมีโอกาสนพบปะพูดคุยกับบรรดาประชาชนต่าง ๆ

พระราชดำรัสที่สำคัญที่แสดงออกถึงการกล่อมเกลาคพสกนิกรไว้ผู้นานโยบายของรัฐบาล ได้แก่ พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่พสกนิกรในวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2504 ความว่า

⁷⁵ไทยน้อย และรุ่งโรจน์ ฒ นคร (นามแฝง), นายกรัฐมนตรีคนที่ 11 กับ 3 ผู้นำปฎิวัติ (พระนคร : แพร่พิทยา, 2507), หน้า 222-229.

าน เรื่องการภายในของเรานั้น ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ท่านทั้งหลายมีความ เป็นอยู่ด้วยความสงบสุขและทางรัฐบาลก็พยายามดำเนินการส่งเสริมความเจริญ ก้าวหน้าของประเทศชาติอย่างค้ำค้ำอยู่แล้วทุกด้าน และบัดนี้ด้วยความร่วมมือร่วม กาลังความคิดจากบรรดาข้าราชการที่เกี่ยวข้อง และผู้ชำนาญการในสาขาต่างๆ รัฐบาลได้วางแผนและโครงการ เพื่อฟื้นฟูการเศรษฐกิจและปรับปรุง การศึกษา ของชาติขึ้นมาใหม่แล้ว ซึ่งจะเริ่มใช้กันในปีพุทธศักราช 2504 นี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า แผนและโครงการนี้จะมีประโยชน์ สำหรับบ้านเมือง แต่ข้อสำคัญก็อยู่ที่การปฏิบัติ ตามแผนและโครงการนั้นโดยพร้อมเพรียงกันทุกฝ่ายจึงจะเป็นผลแก่ประเทศชาติ ได้หวังว่าท่านทั้งหลายจะให้ความร่วมมือแก่ทางราชการในการนี้ต่อไป⁷⁶

[เน้นโดยผู้เขียน]

จากพระราชดำรัสดังกล่าวเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นาให้ประชาชนให้ ความร่วมมือกับรัฐบาลในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เป็นนโยบายของรัฐบาล

การเสด็จพระราชดำเนินตามท้องที่ต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในช่วง พ.ศ. 2502-2509 โดยความสนับสนุนจากรัฐบาล ซึ่งงานการเสด็จฯ แต่ละแห่งแม้ ในบางที่จะไม่ได้ระบุถึงพระราชประสงค์ที่ชัดเจนเอาไว้ แต่ก็ทำให้พสกนิกรได้เข้าเฝ้าใกล้ชิด อันจะทำให้เกิดความผูกพันทางด้านจิตใจ โดยเฉพาะการส่งผ่านความคิดนโยบาย ต่าง ๆ ของรัฐบาล เช่น ในช่วงแรก ๆ ของการเสด็จฯ เยี่ยมนั้น จะทรงมีพระราชดำรัส

⁷⁶ภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย "พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2504" ในพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินี (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์บัณฑิตสาส์น, 2509), หน้า 110.

ที่จะให้ประชาชนรู้จักพึ่งตนเอง ช่วยเหลือตนเอง ความว่า "ผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นไปโดยแน่นอน..."⁷⁷ และแนวทางหนึ่งที่ทรงมุ่งหวังให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้ก็คือ อาศัยการทำอาชีพการเกษตร ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

เศรษฐกิจของเราขึ้นอยู่กับเกษตรมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเจริญของประเทศต้องอาศัยความเจริญของการเกษตรเป็นสำคัญ และงานทุก ๆ ฝ่ายจะดำเนินก้าวหน้าไปได้ก็เพราะการเกษตรของเราเจริญ⁷⁸

จากที่ทรงมุ่งชี้ให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของอาชีพเกษตรกรรม และการมุ่งเน้นให้ประชาชนรู้จักพึ่งตนเอง ก็เป็นแผนนโยบายที่รัฐบาลในขณะนั้นมุ่งถ่ายทอดสู่ประชาชนด้วยเช่นกัน และนอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม

⁷⁷"50 ปี แห่งการพัฒนา ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว" จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, (กรุงเทพฯ : ไร.เอส.พรีดีงเฮ้าส์, 2538), หน้า 15.

⁷⁸สุเมธ ตันติเวชกุล, "ในหลวงกับพระราชดำริทางเศรษฐกิจ," ในหลวงของเรา, (กรุงเทพฯ : เอดิสันเพรสบริดจ์, 2530), หน้า 16 อ้างใน วิชา เอี่ยมประไพ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับขบวนการยุติธรรม, วนเฉลิมพระเกียรติ ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2539), หน้า 28.

กลุ่มชาวไร่ ชาวสวนที่แถบจังหวัดเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งนับว่าเป็นโครงการพระราชดำริเป็นโครงการพัฒนาชนบทโครงการแรกของพระองค์⁷⁹ การเสด็จฯ อีกหลายแห่งที่มีพระราชประสงค์โดยตรงที่จะเข้าไปช่วยในเรื่องฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น การเสด็จฯ พระราชทานเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคให้กับประชาชนที่วัดเขาเต่า และที่หมู่บ้านบางปู จังหวัดประจวบคีรีขันธ์⁸⁰ ซึ่งพระราชกรณียกิจเหล่านี้ย่อมจะมีผลทำให้เกิดความผูกพันระหว่างสถาบันของชาติกับประชาชน และยังเป็นการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย

⁷⁹"50 ปี แห่งการพัฒนา...", หน้า 9.

⁸⁰โปรดดู สำนักพระราชวัง, สมุดภาพเรื่องเสด็จประพาสต้นมาเป็นโครงการพระราชดำริ พ.ศ.2502-2518.

การดำเนินนโยบายพัฒนาสังคมเพื่อความมั่นคง

การดำเนินนโยบายพัฒนาสังคมเพื่อความมั่นคง ได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์ภายนอกประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะปัญหาจากภัยของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่แพร่ขยายอยู่ในประเทศลาว ซึ่งกำลังถูกอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์จากประเทศเวียดนาม แผ่ขยายเข้ามาอย่างมาก ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเกี่ยวกับสถานการณ์ดังกล่าว ด้วยความกลัวว่าอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์จะขยายตัวเข้ามาในประเทศไทยดังจะเห็นว่าความหวาดระแวงในปัญหาดังกล่าวในความคิดของจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ได้ถูกถ่ายทอดทางคำพูดของจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์เองความว่า

ท่านทั้งหลายคงจะได้ตระหนักดีอยู่แล้วว่า ในระยะเวลาปีเศษที่ล่วงมานี้ สถานการณ์ในภูมิภาคอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้ เฉพาะอย่างยิ่งในราชอาณาจักรลาว และประเทศเวียดนามใต้ ได้ประสบกับความยุ่งยากและผันผวนอย่างใหญ่หลวง สืบเนื่องมาจากการแผ่อิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ที่หวังจะครอบครองอาณานิคมในภูมิภาคแห่งนี้ให้กว้างขวางออกไปอีก สำหรับประเทศไทยนั้น แม้ว่าจะยังมีได้ถูกรุกรานโดยเปิดเผย แต่เราก็ได้รับความกระทบกระเทือนเป็นอย่างมาก⁸¹

เมื่อความหวาดระแวง เรื่องของภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นประกอกับสถานการณ์ภายในประเทศ ได้มีความพยายามของนักการเมืองบางคนที่จะแยกดินแดนภาคอีสานไปรวมกับประเทศลาว จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์จึงได้มุ่งทำการพัฒนาสังคมเพื่อความมั่นคงอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการพัฒนาจังหวัดต่าง ๆ ทางชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากเป็นดินแดนที่อยู่ติดกับประเทศลาวจึงมีโอกาที่จะเป็นอันตรายต่อการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่จะผ่านมาจากประเทศลาวมากที่สุด ซึ่งปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2505 ได้มีการวางแผนพัฒนา

⁸¹จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ "คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี" ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 585.

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้น ซึ่งไม่มีแผนพัฒนาที่ำขึ้นสำหรับภาคอื่น ๆ เทียบได้เลย โดยมีการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ดังนี้

1. การสร้างความผูกพันกับชาวชนบท

การพัฒนาท้องที่ชนบทนั้นได้เริ่มมีมานานแล้ว แต่มีได้ลงมือทำงานกันอย่างจริงจัง จวบจนถึงรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ได้ให้การสนับสนุนการพัฒนาชนบทอย่างจริงจัง⁸² เพื่อช่วยเหลือประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นประชาชนที่พัฒนาตามแบบอย่างของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2501 และแนวคิดดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นเพื่อการทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ซึ่งจะ เป็นการจูงใจให้ประชาชนเกิดความผูกพันกับรัฐบาลซึ่งเป็นผลดีต่อเรื่องของความมั่นคงภายในประเทศที่เน้นมากในช่วง พ.ศ. 2504

รัฐบาลคณะปฏิวัติได้อนุมัติใช้แผนพัฒนาชุมชนแห่งชาติขึ้น⁸³ โดยมีจุดมุ่งหมายในขั้นแรกเพื่อเข้าถึงตัวประชากรในชนบท และเพื่อจะให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อชาติ รัฐบาลจึงได้ขยายการบริการออกไป โดยเจ้าหน้าที่พัฒนากรจากส่วนกลาง ได้รับคำสั่งให้จัดการณรงค์เรื่องความสะอาดตามตำบลหมู่บ้านและซ่อมแซมถนนหนทาง ใน พ.ศ. 2505 จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ได้สั่งให้กองทัพเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชน ด้วยการก่อตั้งหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ของกองทัพซึ่งเป็นโครงการระยะสั้นโดยจะทำงานในหมู่บ้าน งานด้านสาธารณสุขและสุขภาพอนามัย การหาแหล่งน้ำและการโฆษณาชวนเชื่อ ซึ่งถือว่าการปฏิบัติทางด้านจิตวิทยาที่จะสร้างความจงรักภักดีขึ้นในหมู่บ้าน อีกโครงการคือ โครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.)ซึ่งเป้าหมายหลักของโครงการนี้คือ การพัฒนาให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน การประสานงานของโครงการพัฒนาต่าง ๆ การฟื้นฟูศรัทธาและความไว้วางใจของประชาชน และการเพิ่มความเอาใจใส่ในดินแดนที่ถูกคุกคามจากผู้ป้อนทำลายชาติภายนอก จากโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่า ในแต่ละโครงการล้วนมีจุดมุ่งหมายที่จะ เชื่อมความสัมพันธ์อันดี

⁸²กระทรวงมหาดไทย, "การพัฒนาของกรมพัฒนาชุมชนในประเทศไทย", วารสารพัฒนาชุมชน (เมษายน, 2503), : 8, 40.

⁸³กระทรวงมหาดไทย, โครงการพัฒนาชุมชนแห่งชาติ (กรุงเทพ, 2506).

ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดประชาชนหันเหไปหาลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่กำลังแผ่ขยายอยู่ในประเทศเพื่อนบ้านในเวลานั้น เช่น โครงการด้านสาธารณสุข การพัฒนาหมู่บ้าน การสร้างห้องสมุด ฯลฯ⁸⁴ รวมถึงการส่งเจ้าหน้าที่ซึ่งผ่านการคัดเลือกและอบรมมาแล้ว เข้าประจำตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนิทสนมเป็นกันเอง เพื่อปลูกฝังศรัทธาและความไว้วางใจว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลนั้นจะเข้ามาช่วยเหลือราษฎรอย่างแท้จริง

การพัฒนาเส้นทางคมนาคมจัดเป็นหน้าที่โดยตรงของกรมทางหลวงซึ่งในสมัยของการพัฒนาเศรษฐกิจ เส้นทางคมนาคมมีความจำเป็นอย่างมากในการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างทางหลวงมีส่วนช่วยในการรักษาความมั่นคงทางการเมือง รวมถึงช่วยเสริมความสามารถของชาติในด้านการป้องกันประเทศด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะในสถานะที่ภัยคอมมิวนิสต์กำลังแผ่ขยายนั้น เส้นทางคมนาคมจึงมีความจำเป็นมากขึ้นด้วย เพราะเส้นทางคมนาคม จะทำให้สื่อสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และประชาชนมีความสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

การพัฒนาเส้นทางคมนาคมในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นั้น ได้มุ่งเน้นเพื่อความมั่นคง ดังจะเห็นได้จากว่า เส้นทางคมนาคมภายในประเทศมีอยู่หลายทางทั้งอาศัยรถไฟ เรือ เครื่องบิน แต่ในสมัยนี้ได้เลือกที่จะพัฒนาด้านถนนหนทางมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งๆ ที่ ประเทศไทยเองมีระบบทางน้ำภายในประเทศกว้างขวางเป็นเส้นทางยาวมากกว่า 1,600 ก.ม.แผ่ไปทั่วผืนแผ่นดินประมาณ 150,000 ตารางกิโลเมตร และเป็นเส้นทางขนส่งสายสำคัญสำหรับประชาชนมากกว่า 1 ใน 3 ของประเทศ การขนส่งทางแม่น้ำและลำคลองเหมาะสมอย่างยิ่งแก่การขนส่งสินค้าแบบใหญ่ ๆ เช่น ข้าวเปลือก ข้าว ผลิตภัณฑ์ของน้ำมันปิโตรเลียม ไม้และวัสดุการก่อสร้าง ในด้านการรถไฟมีทางรถไฟสายสำคัญอยู่มากกว่า 3,500 กิโลเมตร ส่วนการบินภายในนั้นยังมีเป็นส่วนน้อย ไม่กว้างขวาง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้เลือกมุ่งพัฒนาทางหลวงเนื่องจากทางหลวงมีส่วนช่วยในการพัฒนาต่อ

⁸⁴บรรพตดู ทิพยรัตน์ วิชชา, "การปรับปรุงท้องถิ่นทุรกันดารโดยรัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501-2506) (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 452-464.

ชุมชนมากกว่าการขนส่งทางอื่น⁸⁵ โครงการพัฒนาของกรมทางหลวงในสมัยนี้มีดังนี้

- โครงการบูรณะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 21 ระหว่างโคราช-หนองคาย
- โครงการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 5 ตอนกรุงเทพฯ-สระบุรี
- โครงการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 5 ตอนกรุงเทพฯ-นครปฐม
- โครงการสำรวจและออกแบบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 6 ตอน

กรุงเทพฯ-ตราด

- โครงการสำรวจและออกแบบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 17 ตอนหล่มสัก-

สระบุรี⁸⁶

ในแต่ละโครงการล้วนแล้วแต่มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาปรับปรุง ก่อสร้างรวมถึงเตรียมการเพื่อที่จะสร้างทางให้ดีขึ้นในการเป็นเส้นทางเชื่อมต่อทั้งการเดินทางและถ่ายถอดการปกครองระหว่างเมืองหลวงกับชนบท

ในด้านของแหล่งน้ำที่ได้รับการพัฒนาในสมัยนี้ จัดได้ว่ากรมชลประทานได้ขยายงานด้านการชลประทานออกไปอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในเขตท้องที่ชนบท⁸⁷ ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ซึ่งปัจจัยหนึ่งนอกเหนือจากจุดประสงค์ที่จะส่งเสริมด้านการเกษตรแล้ว รัฐบาลยังมุ่งหวังที่จะสร้างขวัญและกำลังใจให้ประชาชนที่มาหากินภายใต้การขึ้นำของรัฐบาล ซึ่งจะรวมไปถึงการสร้างความรู้สึกที่ดีของประชาชนให้แก่รัฐบาล มิให้ประชาชนหันเหความสนใจไปหาลัทธิคอมมิวนิสต์

ดังนั้นในการดำเนินการต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด ล้วนแล้วแต่มีจุดประสงค์เพื่อทำให้เกิดความผูกพันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะป้องกันการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ เพราะการทำให้ประชาชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับรัฐบาล จะทำให้ลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่สามารถเข้าถึงจิตใจประชาชนได้

⁸⁵กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507, หน้า 281.

⁸⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 287-315.

⁸⁷บรรดคนบทที่ 3.

2. การสร้างค่านิยมความรัก "ชาติ"

คำว่า "ชาติ" ในที่นี้รวมหมายถึงสถาบันทั้งสามในสังคมไทยคือชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งคำจำกัดความนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหยิบยืมมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษ⁸⁸ คำว่า "ชาติ" ในที่นี้หมายถึงการรวมกันและมีความสัมพันธ์กันกับพระมหากษัตริย์ที่ทรงนับถือศาสนาพุทธ⁸⁹ สถาบันทั้งสามจัดได้ว่ามีผลทางด้านจิตใจของประชาชนภายในชาติ เมื่อใดที่ฝ่ายปกครองต้องการความสามัคคีภายในชาติจึงมักจะใช้ "ชาติ" เป็นข้ออ้างที่สำคัญ ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติรัฐประหารในแต่ละครั้งของไทยมักใช้ความปลอดภัยของ "ชาติ" เป็นข้ออ้างมาโดยตลอด

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นทหารที่ได้รับการปลูกฝังเรื่องความรักชาติมาโดยตลอด โดยเฉพาะการถูกสั่งสอนให้ยึดหลักคุณธรรมที่ว่า "...เป็นผู้กล้าหาญในสงคราม กตัญญูรู้คุณ จงรักภักดี รักษาองค์พระมหากษัตริย์และบ้านเกิดเมืองนอน..."⁹⁰ ประกอบกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง ทำให้ตระหนักดีว่า ชาวไทยยังคงผูกพันอยู่กับสถาบันทั้งสามอยู่มาก ดังนั้นในสมัยนี้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้อาศัยความรักชาติของคนไทยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะเมื่อประเทศเกิดความไม่มั่นคงจากภัยของลัทธิคอมมิวนิสต์ ยังมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องปลุกจิตสำนึกเรื่องความรัก "ชาติ" ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

⁸⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์, "ชาตินิยมในขบวนการประชาธิปไตย" วารสารศิลปวัฒนธรรม, 13 (กันยายน, 2535), : 101.

⁸⁹ Eiji Murashima, "The Origin of Modern Official State Ideology in Thailand", Journal of Southeast Asian Studies, (March, 1988), p.95-96.

⁹⁰ เกลิมเกียรติ พินวนล, ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535 (นํ้าอักษรการพิมพ์ : กรุงเทพฯ, 2535), หน้า 26.

เมื่อลัทธิคอมมิวนิสต์แผ่ขยายภายในประเทศลาวมากขึ้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกรงว่าลัทธิดังกล่าวจะขยายตัวเข้ามาในประเทศไทย จึงได้มีการปราศรัยกับประชาชนชาวไทยถึงภัยของลัทธินี้ว่าจะทำลายสถาบัน "ชาติ" ของเราดังความว่า.. "ได้มีการแทรกซึมและการบ่อนทำลาย เพื่อล้มล้างชนบทประเพณีและสถาบันอันมีค่าของชาติไทย เริ่มตั้งแต่พระบรมพุทธานุภาพ พระมหากษัตริย์และความเป็นอยู่อย่างอิสระเสรีของเรา"⁹¹... ซึ่งคำปราศรัยดังกล่าวต้องการกระตุ้นให้เกิดการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะลัทธิดังกล่าวจะทำลายสถาบัน "ชาติ" ของไทย การปลุกจิตสำนึกดังกล่าวได้อาศัยการกล่าวแทรกในคำพูดของนายกรัฐมนตรีในโอกาสต่างๆ เช่นในการ เปิดการประชุมพุทธศาสนาสมาคมทั่วประเทศ ความว่า

ด้วยพระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์มีความสำคัญต่อประเทศชาติฝ่ายตรงข้าม ซึ่งมีคอมมิวนิสต์เป็นต้น จึงได้แอบอ้างอาศัยเอาพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ำให้แทรกซึมเข้าไปสู่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ตลอดจนชนชั้นกลางชนชั้นสูง เชื้อกับข้าราชการและแม้กระทั่งกับพระสงฆ์องค์เจ้าว่าพระพุทธศาสนากับลัทธิคอมมิวนิสต์มีหลักธรรมอย่างเดียวกัน ถ้าผู้ใดนับถือลัทธิคอมมิวนิสต์ก็เท่ากับนับถือพระพุทธศาสนา นี่เป็นกรรมวิธีอันชั่วร้ายที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ดำเนินการอยู่ในที่ทุกแห่งที่นับถือพระพุทธศาสนา การกระทำเช่นนี้เป็นการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาให้เสื่อมสลายเศร้าหมอง .ทำลายสถาบันต่าง ๆ ำให้ย่อยยับไป...⁹²

⁹¹จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี" ในประมวลสุนทรพจน์ พ.ศ.2505-2506, หน้า 585.

⁹²จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "สารแห่งพุทธสมาธิในการประชุมพุทธศาสนาสมาคมทั่วประเทศครั้งที่ 10" ในประมวลสุนทรพจน์ พ.ศ.2505-2506, หน้า 823.

นอกจากจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์พยายามปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนชาวไทยเกิดความเกลียดชังคอมมิวนิสต์ โดยการชี้ให้เห็นถึงภัยของลัทธินี้แล้ว ยังมีความพยายามต่อไปที่จะทำให้คนไทยลุกขึ้นต่อต้าน ป้องกันลัทธิดังกล่าวด้วย ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ความว่า

สำหรับประเทศไทยนั้น คอมมิวนิสต์ต้องการทำลายความมั่นคงของชาติ และราชอาณาจักร ตลอดจนราชบัลลังก์อันเป็นสถาบันสูงสุดให้หมดไป เพราะคอมมิวนิสต์ไม่ต้องการพระมหากษัตริย์ และลบล้างพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ คอมมิวนิสต์ทำลายแม้บุคคลที่ขัดขวาง และที่เป็นศัตรูทำลายล้างทรัพย์สินอันเป็นสมบัติโดยชอบของบุคคล โดยริบเอาไปเป็นของรัฐ ตรงข้ามกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ไม่มีการทำลายสิ่งใด ๆ มีแต่ส่งเสริมให้วัฒนาถาวร ซึ่งไม่เป็นภัยแก่ใครเลย ก็เมื่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ขัดแย้งต่อลัทธิคอมมิวนิสต์เช่นนี้แล้ว ก็เป็นสิ่งที่ชาวพุทธศาสนิกชนไม่อาจทนดูการทำลายล้างดังกล่าวนี้ได้ จึงเป็นหน้าที่ของบรรดาพุทธศาสนิกชนต้องช่วยกันป้องกันการบ่อนทำลายทุกวิถีทาง มิให้เหตุการณ์อันเลวร้ายนั้นเกิดขึ้นได้ในราชอาณาจักรของเรา⁹³ (เน้นโดยผู้เขียน)

การสร้างค่านิยมเรื่องความรัก "ชาติ" ในสมัยนี้ ได้มีการกล่าวถึงความรัก "ชาติ" ของบรรพบุรุษไทยในอดีต ที่ได้เคยต่อสู้เพื่อป้องกันชาติอันเป็นที่รักไว้ได้ ซึ่งเป็นการสร้างค่านิยมในเรื่องความรัก "ชาติ" โดยอาศัยความกล้าหาญและความสามัคคีเข้าช่วย มีความพยายามจะชี้ให้เห็นว่า หน้าที่ป้องกันประเทศชาติ นอกจากจะเป็นหน้าที่ของทหารทั้งหลายแล้ว ประชาชนทุกคนย่อมมีหน้าที่ร่วมด้วย ประเทศชาติของเราในอดีต เคยประสบความพิบัติอันสืบเนื่องมาจากการแตกความสามัคคีมาแล้ว ซึ่งในแต่ละครั้งคนไทยต้องเอาชีวิตเข้าแลกเพื่อให้ได้อิสราหภาพคือความเป็นไทยคืนมา ด้วยเหตุนี้ทุกคนจึงต้องมีความ

93 เรื่องเดียวกัน.

๘

สามัคคีต่อกัน อย่าให้ศัตรูซุ่มบายลวงส่อทำลายสามัคคีได้ มีการชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยมีวีรบุรุษผู้หลังเลือกตะลุมศัตรูมาแล้วในอดีต เช่น มหาวีรกรรมของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช วีรชนแห่งสมรภูมิบ้านบางระจัน และสมเด็จพระเจ้ากรุงธน กับสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาวีรราชผู้ทรงร่วมพระทัยช่วยกันกอบกู้เอกราชคืนได้⁹⁴ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์ได้ชี้ให้เห็นถึงวีรกรรมดังกล่าว โดยพยายามให้ประชาชนเห็นตัวอย่างความรักชาติในอดีต และทางที่จะทำให้งานกู้ชาติ และสร้างชาติที่บรรพบุรุษท่านั้น คือความสามัคคีเป็นประการสำคัญ ความพยายามในการสร้างจิตสำนึกในความรัก "ชาติ" โดยการยกตัวอย่างวีรกรรมของบรรพบุรุษ ที่จอมพลสฤษดิ์ต้องการถ่ายทอดให้ประชาชนชาวไทยรับรู้ นั้น ยังคงเป็นความตั้งใจของจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์ที่อยู่ตลอด ดังจะเห็นได้จากสารของจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์ในโอกาสที่กล่าวถึงทหารไทยผู้ไปปฏิบัติภารกิจอยู่ชายแดน ดังต่อไปนี้

เราจะยอมปล่อยให้พื้นแผ่นดินที่ได้มาด้วยเลือดเนื้อ และชีวิตของบรรพบุรุษ เช่นนี้หลุดลอยไปเป็นของผู้อื่น ทั้ง ๆ ที่ เรายังมีลมหายใจอยู่ไม่ได้เป็นอันขาด ทรายที่แผ่นดินยังไม่กลบหน้าและขาของเรายังมีกำลังพุ่งตัวได้ชาวไทยผู้รักชาติ ทุกคนจะต้องยืนหยัดขึ้นจับอาวุธ เข้าต่อสู้ป้องกันมรดกอันล้ำค่าชิ้นนี้ไว้เสมอ มรดกชาติที่บรรพบุรุษของเราสร้างไว้ให้ด้วยเลือดและน้ำตามรดกนั้น เราจะต้องช่วยกัน เกิดทุนรักษาไว้ยิ่งกว่าชีวิต แม้ตัวเราตาย ลูกหลานเราก็ยังมีแผ่นดินให้อาศัย ท้ามาหากินได้อย่างเป็นสุข แต่ถ้าชาติไทยของเราเสียเอกราชไปแล้ว คนไทยทั้งชาติจะอยู่ได้อย่างไร ถึงแม้จะไม่ตาย ก็เป็นเสมือนต้องตายไปแล้ว เพราะจะถูกตราหน้าคำชื่อว่า เป็นทาสของชาติอื่นอยู่เสมอ⁹⁵

⁹⁴จอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์ "รื้อวาทินพิธิกระพาศัตย์บัญญัติญาณตนต่อธงไชยเฉลิมพล" 8 พฤศจิกายน 2505 ในประมวลสุนทรพจน์ปี 2505-2506, หน้า 815.

⁹⁵จอมพลสฤษดิ์ ๓๓ รัชต์ "สารถึงพี่น้องทหารไทยผู้ไปปฏิบัติภารกิจอยู่ ณ ชายแดน" 23 กุมภาพันธ์ 2505 ในประมวลสุนทรพจน์ปี 2505-2505, หน้า 582.

จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ได้สร้างความรู้สึกรัก "ชาติ" ขึ้นมาต่อสู้กับภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังแผ่ขยายอยู่ด้วยการรื้อสถาบันของ "ชาติ" เป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการหล่อหลอมจิตใจของประชาชนให้อยู่กับรัฐบาล อันจะทำให้ฐานะของประเทศมั่นคงปลอดภัย

3. การอาศัยบทบาทของข้าราชการ

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรีได้จัดระบบในสำนักนายกรัฐมนตรีเสียใหม่ให้รัดกุม เพื่อที่จะทำให้อำนาจในการวางนโยบายและควบคุมเข้ามารวมอยู่ในมือของตน⁹⁶ ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 57 ได้ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรี ในการแต่งตั้งข้าราชการการเมืองให้ดำรงตำแหน่งบริหารในสำนักงานบริหารใหม่ ๆ ที่ตั้งขึ้น อีกทั้งยังได้รื้อหน่วยงานสำคัญ ๆ ไปขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรี⁹⁷ นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรียังได้รับอำนาจให้เป็นประธานอนุกรรมการ ข้าราชการพลเรือน ซึ่งหมายความว่าจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์มีอำนาจตรวจตราการปฏิบัติงานของข้าราชการพลเรือนทั้งหมด และการตัดสินใจที่สำคัญ ๆ ทุกเรื่องอันเกี่ยวกับอนาคตของข้าราชการพลเรือนก็ต้องผ่านการพิจารณาของจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ซึ่งทำให้จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์สามารถควบคุมระบบข้าราชการไว้ได้ และยังใช้ระบบราชการเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิด คำนิยมต่างๆ ไปถึงยังตัวประชาชนได้อย่างดีอีกด้วย

จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ให้ความสำคัญกับบรรดาเจ้าหน้าที่ของทางราชการมาก ตั้งจะเห็นได้จากการที่ตัวนายกรัฐมนตรีเอง นับตั้งแต่ได้ขึ้นบริหารประเทศได้มีการปราศรัยประชุม อบรมบรรดาข้าราชการด้านการปกครองตามจังหวัดต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ และทุกครั้งก็จะแนะนำให้บรรดาข้าราชการดังกล่าวเอาใจใส่ในหน้าที่ของตนเองให้มาก ดังความตอนหนึ่งว่า

⁹⁶ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 57, (27 มกราคม พ.ศ.2502)

⁹⁷พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.2502 ในราชกิจจานุเบกษา 76, หน้า 1.

ท่านทั้งหลายซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ในทางปกครองซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับประชาชน และมีส่วนสำคัญที่สุดในการที่จะนำความ เลื่อมใส ศรัทธามาสู่รัฐบาล จึงขอขอให้ท่านร่วมมือกับข้าพเจ้าและกับผู้บังคับบัญชาของท่าน ได้ช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่ชาติ บ้านเมือง และทำความผาสุกให้แก่ประชาชน โดยเต็มสติปัญญาและความสามารถของท่าน⁹⁸

การให้ความสำคัญกับตัวข้าราชการดังกล่าวเป็นเพราะจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ตระหนักดีว่า ประชาชนจะหันเหไปนิยมความคิดจากแหล่งอื่น ถ้าพวกเขาไม่ได้รับการเหลียวแลเอาใจใส่จากรัฐบาล ดังนั้นจึงต้องพยายามให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณภาพไม่ได้ถูกทอดทิ้งจากรัฐบาล และผู้ที่จะเป็นสื่อกลางนี้ได้ดีที่สุดคือ เจ้าหน้าที่ผู้ปกครองที่เป็นตัวแทนของรัฐบาลที่ใกล้ชิดกับประชาชนที่สุด ซึ่งในที่นี้หมายถึงบรรดาผู้ใหญ่บ้าน กำนันที่เป็นผู้นำท้องถิ่น ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดที่ให้ความไว้วางใจจนเรียกได้ว่าบุคคลเหล่านี้เป็น "ข้าหลวงต่างใจ" ซึ่งมีหน้าที่นำนโยบายจากทางราชการไปถึงประชาชนในเขตที่ตนรับผิดชอบ หรือถ้าสิ่งใดไม่ชัดเจนจากทางราชการ แต่เป็นสิ่งที่เห็นว่าเหมาะสมและเป็นผลดีต่อการนำนโยบายไปสู่ประชาชนและประเทศชาติก็สามารถดำเนินการได้เลย ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ที่ปีต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้บังคับการตำรวจความว่า

ข้าพเจ้าถือว่าท่านทั้งหลายเป็นหูเป็นตา และเป็นดวงใจของข้าพเจ้าที่มอบไว้แก่ราษฎรทั้งหลาย ความผาสุกอยู่ดีกินดีของราษฎร เป็นเรื่องที่ฝังอยู่ในดวงใจของข้าพเจ้าอย่างแนบแน่น ข้าพเจ้าขอให้ท่านทั้งหลายเป็นตัวแทนดวงใจของข้าพเจ้า ซึ่งจะให้ความรัก ความเอาใจใส่แก่ราษฎรช่วยข้าพเจ้าดูช่วยข้าพเจ้าฟัง และที่สำคัญที่สุดคือ ช่วยข้าพเจ้าคิดว่าทำอย่างไรจึงจะสร้างความผาสุกของ

⁹⁸จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ "คำกล่าวเปิดการประชุมปลัดจังหวัดและนายอำเภอทั่วราชอาณาจักร" 27 เมษายน 2502 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 10-11.

ราษฎรได้ทั่วไป ท่านจะทำอะไรที่เกี่ยวกับราษฎร ขอให้ท่านนึกเสมอว่าท่านเป็น "ข้าหลวงต่างใจ" เป็นตัวแทนของข้าพเจ้า⁹⁹

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะให้ความสำคัญกับผู้นำท้องถิ่นระดับล่างลงไปทั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งตัวนายกรัฐมนตรีมักจะใช้เวลาไปในการเปิดการอบรม การประชุมต่าง ๆ ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์ในลาวรุนแรงขึ้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ย้ายให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเอาใจใส่ดูแลลูกบ้านมากยิ่งขึ้นและมุ่งเน้นให้ประชาชนร่วมแรงร่วมใจกับรัฐบาลในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังใจความที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวแก่กำนัน ในการเปิดการอบรมกำนันความว่า

ข้าพเจ้าถือว่ากำนันเป็นเจ้าหน้าที่สำคัญในทางด้านการ ปกครองมาก เพราะนอกจากท่านจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลแล้ว ท่านยังได้รับการแต่งตั้งโดยทางราษฎรคัดเลือกเข้ามา ท่านเป็น ตัวแทนของทั้ง 2 ฝ่าย คือทั้งทางของรัฐบาล และของประชาชน และอยู่ใกล้ชิดกับราษฎรมากที่สุด นับว่าเป็นจักรกลสำคัญที่จะบันดาล ให้มีความร่วมมือร่วมใจระหว่างรัฐบาลกับประชาชนขึ้นได้¹⁰⁰

⁹⁹จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าวในการเปิดประชุมผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้บังคับการตำรวจ ภูธร เขต ๘ ศูนย์ฝึกอบรมข้าราชการกระทรวงมหาดไทย" วันพุธที่ 16 มีนาคม 2503 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 47.

¹⁰⁰จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำกล่าวในการอบรมกำนัน" 5 กุมภาพันธ์ 2505 ใน ประมวลสุนทรพจน์ ปี 2505-2506, หน้า 557.

และตั้งชื่อความอีกตอนหนึ่งว่า

ขอให้นึกว่า พี่น้องราษฎรทั้งหลายในหมู่บ้าน ในตำบลของท่านก็คือญาติพี่น้องจริง ๆ ของท่านนั่นเอง จงปฏิบัติต่อเขา ด้วยความปรารถนาดี ด้วยการมีจิตใจเมตตา กริยาดีต่อเขาอย่างจริงใจอยู่เสมอ เห็นผู้ใดตกทุกข์ได้ยากก็ให้เข้าช่วยเหลือแก้ไข ให้ความร่วมมือร่วมใจร่วมทุกข์ร่วมสุข ดุจเขาเป็นบุตรหลานของท่านจริง ๆ ความรักใคร่และความสุขความเจริญจึงจะมีในหมู่บ้านของท่าน และประเทศชาติที่รักยิ่งของเราได้¹⁰¹

จากเนื้อความข้างต้นของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะเห็นได้ว่ามีความจริงใจ และตั้งใจเป็นอย่างมาก ในการเอาใจใส่ต่อชาวชนบทที่ห่างไกลความเจริญโดยเฉพาะในภาคอีสานที่เป็นดินแดนที่ล่อแหลมต่อภัยของลัทธิคอมมิวนิสต์มากที่สุด ความตั้งใจดังกล่าวเห็นได้จากการอบรมผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบในการปกครองทุกจังหวัดไว้ว่า "...โปรดอย่าทำแบบผักชีโรยหน้า เช่นในบางจังหวัดที่ข้าพเจ้าเห็นและรู้สึก ขอให้ท่านทำโดยจริงจัง เข้าถึงประชาชนคลุกเคล้ากับประชาชนให้มากกว่านี้ ทั้งในการสอนและอบรมเขา ตลอดจนการปรับตัวของเราเองด้วย..."¹⁰² วิธีการดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อาศัยวิธีการครองใจประชาชน ซึ่งเป็นศิลปะที่สำคัญอันหนึ่งที่น่าจะเป็นการป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์ และวิธีการดังกล่าวได้อาศัยแม้แต่ข้าราชการตำรวจ ที่จะสร้างความรู้สึกที่ดีให้แก่ประชาชน เพราะในการป้องกันและปราบปรามผู้ร้าย ตำรวจจะต้องอาศัยประชาชนไม่น้อยไปกว่าที่ประชาชนจะต้องอาศัยขอความช่วยเหลือคุ้มครองจากตำรวจด้วย ยิ่งในการแทรกซึมบ่อนทำลายของ

¹⁰¹จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "สารเนื่องในการเปิดการอบรมกำนันผู้ใหญ่บ้านตามชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" 10 สิงหาคม 2505 ใน ประมวลสุนทรพจน์ปี 2505-2506, หน้า 722.

¹⁰²จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำปราศรัยภายหลังการตรวจราชการ 19 จังหวัด 1 มิถุนายน 2504 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 393. และใน ไทยรัฐ (4 มิถุนายน 2504)

ฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งกำลังเป็นภัยอย่างร้ายแรงต่อชาติที่รักของเราอยู่ในเวลานี้ ความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ตำรวจทุกคนจะต้องสร้างให้มีขึ้นให้ได้¹⁰³ จึงต้องคลุกคลีกับประชาชน ช่วยเหลือประชาชนและเข้ากันได้กับประชาชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดความสามัคคีและความมั่นคงในที่สุด

ในการออกตรวจเยี่ยมราษฎรตามชนบทจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ไม่ลืมที่จะชักชวนให้ประชาชนเคารพเชื่อฟังผู้นำท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของทางราชการ เพราะนั่นคือการให้ประชาชนยอมรับนโยบายของรัฐบาล ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ ที่ว่า

ขอให้ท่านเคารพและเชื่อฟังต่อเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น จงปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี... คำแนะนำใด ๆ ของข้าราชการและ เจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นที่ท่านพำนักอยู่ ซึ่งรัฐบาลได้เรียกไปอบรมเสมอในกรุงเทพมหานครนั้น เป็นสิ่งจำเป็นที่ท่านทั้งหลายพึงกระทำตามรอยเครื่องครัด¹⁰⁴

การใช้ข้าราชการเป็นตัวเชื่อมระหว่างนโยบายของรัฐบาลกับความคิดของประชาชนในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์จัดได้ว่ามีความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงให้แก่รัฐบาลเป็นอย่างมาก

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่านโยบายการพัฒนาทางด้านสังคมของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ เกิดจากแนวคิดเรื่องนโยบายเศรษฐกิจและเรื่องของความมั่นคง คือการพัฒนาทางด้านสังคมเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจ และเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชนในสังคมเพื่อเป็นการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตามไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การพัฒนาทางด้านสังคมส่วนหนึ่งดำเนินไป ภายใต้จุดมุ่งหมายที่จะสนองตอบระบบการปกครองแบบเผด็จการ

¹⁰³จอมพลสฤษดิ์ รัชต์ "คำขวัญสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจรุ่นที่ 15"

1 เมษายน 2505 ใน ประมวลสุนทรพจน์ปี 2505-2506, หน้า 612.

¹⁰⁴จอมพลสฤษดิ์ รัชต์ "คำปราศรัยแด่พี่น้องชาวอีสาน" 4 เมษายน 2503 ใน ประมวลสุนทรพจน์, หน้า 60-61.